

ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN YEMEN'E YÖNELİK DAVETLE MÜDAHALENİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. Öğr. Üyesi Sercan REÇBER*

Öz

Yemen’de yaşanan çatışmalara müdahale amacıyla 26 Mart 2015 tarihinde Suudi Arabistan liderliğinde dokuz devletin katılımı ile gerçekleştirilen “Kararlı Fırtına Operasyonu” uluslararası hukuk açısından özellikle kuvvet kullanma kurallarının değerlendirilmesi bakımından bazı sorunları beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda devlet ülkesinin bütününe etkileyen ve daveti yapmaya yetkili olarak kabul edilenin dahi ülke üzerinde etkin kontrolü sağlayamadığı durumda davet üzerine yapılan bu müdahale, davetle müdahaleyi yapanın gerek devletler düzeyinde yaygın bir şekilde tanınması gerek Birleşmiş Milletler (BM) nezdinde tanınması nedeniyle genel düzeyde uluslararası toplum tarafından kabul edilmiştir. Bununla birlikte davetle müdahalenin uluslararası hukukta bir meşruiyeti olmakla birlikte devletler tarafından gerçekleştirilen davetle müdahale uygulamalarının bütünlük oluşturabilecek bir yapıya sahip olduğu söylenemez.

Anahtar Kelimeler

Yemen • Kararlı Fırtına Operasyonu • Kuvvet Kullanma Kuralları • Meşru Müdafaa • Davetle Müdahale

* Dr. Öğr. Üyesi, Uludağ Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı, Bursa, Türkiye | Asst. Prof., Uludağ University, Faculty of Law, Department of International Law, Bursa, Turkey.

✉ srecher@uludag.edu.tr • ORCID 0000-0001-7834-7969

📄 **Atıf Şekli** | Cite As: REÇBER Sercan, “Uluslararası Hukuk Açısından Yemen’e Yönelik Davetle Müdahalenin Değerlendirilmesi”, *SÜHFD.*, C. 29, S. 2, 2021, s. 843-880.

📄 **İntihal** | Plagiarism: Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. | This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

ASSESSMENT OF INTERVENTION BY INVITATION TO YEMEN IN TERMS OF INTERNATIONAL LAW

Abstract

“Operation Decesive Storm” performed with the participation of nine states under the leadership of Saudi Arabia on 26th March 2015 for the purpose of intervening into conflicts experienced in Yemen has brought some problems with it in terms of assessment of particularly rules of use of force from the aspect of the international law. In case where even one who affects the integrity of state country and who is recognized as being authorized to make invitation cannot provide the effective control on the country, this intervention made by invitation has been recognized by international society generally due to the fact that either one is commonly recognized at state level or before the United Nations (UN). However, whereas intervention by invitation has a legitimacy at international law, it cannot be said that practices of intervention by invitation performed by states has a structure of creating an integrity.

Key Words

Yemen • Operation Decesive Storm • Rules of Use of Force • Self Defence • Intervention by Invitation

GİRİŞ

Yemen tarih boyunca birçok çatışmaya sahne olmuştur. Bugün itibarıyla gerek Birleşmiş Milletler’in (BM) gerek bağımsız uluslararası örgütlerin raporlarında Yemen Dünya’da silahlı çatışmalardan kaynaklı olarak insani krizin en yoğun yaşandığı yerlerden biridir.

Bu makalede kısaca Yemen tarihine değinilmekle birlikte, 2011 Arap baharı sonrası Yemen’de yaşanan gelişmeler ayrı bir başlık altında yer almıştır. Bu makalenin ana sorunsalı 26 Mart 2015 tarihinde başlayıp resmi olarak 22 Nisan 2015 tarihinde sona eren Suudi Arabistan liderliğindeki koalisyon tarafından BM Güvenlik Konseyi’nin yetkilendirmesi olmaksızın gerçekleştirilen “Kararlı Fırtına Operasyonunun” uluslararası hukuk açısından geçerliliğinin tartışılmasıdır.

Bu kapsamda uluslararası hukuktaki kuvvet kullanma kurallarına kısaca değinildikten sonra davetle müdahale doktrininin unsurları incelenmeye çalışılacaktır. Bu makale kapsamında bu operasyonun, operasyonu yapan devletler tarafından hangi gerekçelerle savunulduğu ve bu gerekçelerin geçerliliği tartışılacaktır.

I. 19. YÜZYILDAN GÜNÜMÜZE YEMEN

Yemen 19. yüzyıl boyunca Osmanlı İmparatorluğu ile Büyük Britanya arasında güç mücadelesine sahne olmuştur. 1869 yılında Süveyş Kanalı'nın açılması bu bölgenin stratejik önemini artırdığından dolayı özellikle Aden bölgesi Büyük Britanya'nın bu bölgedeki kilit noktalarından biri olmuştur. Büyük Britanya tarafından serbest liman ilan edilen bu bölgeden Büyük Britanya malları Arap yarımadası dışındaki Afrika kıyılarına ulaştırılmıştır¹. Yemen'i stratejik olarak önemli kılan etmenlerden biri Bab'ül Mendep Boğazı-Kızıldeniz-Süveyş Kanalı suyolunun güney girişini kontrol etmesinden dolayı Dünya ticaretinde oynadığı roldür².

Sömürgecilik sonrası dönemde Yemen, Kuzey Yemen (Yemen Arap Cumhuriyeti) ve Güney Yemen (Yemen Demokratik Halk Cumhuriyeti) olarak ikiye bölünmüştür. Bu bağlamda Yemen tarihinin 1960 sonrası dönemine on yıllık dönemler olarak bakıldığında ortak olarak karşılaşılan durumlar şiddetli çatışmalar, darbeler ve sivil ayaklanmalardır³. Yemen'de yaşanan bu çatışmalı süreçlerin ana nedenlerinden biri ülkedeki geleneksel klan ve kabile yapısının (aşiretçilik) toplumun temel örgütlenmesi olarak hüküm sürmesidir⁴.

Yemen bu dönemde bölgede hakimiyet kurmak isteyen bölgesel güçlerin Yemen'de yaşanan çatışmalara taraf olmasına tanıklık etmiştir. Buna ilişkin en çarpıcı örneklerden biri Kuzey Yemen'de yaşanan iç savaştır. Yaşanan bu iç savaş Suudi Arabistan ile Mısır arasında, Arap Dünyası üzerindeki hakimiyet savaşının bir parçası olarak değerlendirilmektedir. 200 bin kişinin ölümüyle sonuçlanan bu iç savaş İsrail ile mücadelesinde önemli oranda yıpranan, bölgede bulunan Arap monarşilerinin

¹ BORISOVIC, Lutskiy, Arap Ülkelerinin Yakın Tarihi: 16. Yüzyıldan 20. Yüzyıla, Çev. KESKİN Turan, 1. Baskı, İstanbul, Yordam Kitap, 2011, s. 322.

² ASLAN, İbrahim, "İstikrarsızlaştırılan Bir Ülkede Bölgesel ve Küresel Güç Mücadelesi", Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1 (1), 2015, s. 19.

³ FEIERSTEIN, Gerald. M, Yemen: The 60 Year War, s. 2, <https://www.mei.edu/sites/default/files/2019-02/Yemen%20The%2060%20Year%20War.pdf> (Erişim Tarihi: 21.08.2020).

⁴ SWIETEK, Hubert, "The Yemen War: A Proxy War, or a Self Fulfilling Prophecy", 26 Pol. Q. Int'l Aff., 162, 2017, s. 39.

desteğine ihtiyaç duyan Mısır'ın, Suudi Arabistan ile anlaşarak ülkeden çekilmesiyle 1967 yılında son bulmuştur⁵.

İngiltere'nin 1967 yılında Aden'den çekilmesi sonucunda Güney Yemen Demokratik Halk Cumhuriyeti kurulmuştur. Kurulan yeni cumhuriyet, Arap yarımadasında bulunan monarşilerin yıkılması için mücadele eden gruplara destek vereceğini belirtmiştir⁶.

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte Kuzey Yemen ile Güney Yemen'in birleşmesi sonucunda Yemen Cumhuriyeti 22 Mayıs 1990 yılında kurulmuştur. Bu birleşme sonucunda Yemen Cumhuriyeti'nin ekonomik faaliyetler açısından merkezi Aden, siyasi açıdan merkezi Sanaa olmuştur⁷. Yeni kurulan Yemen Cumhuriyeti'nin başına 1978 yılından beri Kuzey Yemen'in başında olan Ali Abd Allah as-Saleh (Abdullah Salih) geçmiştir.

Bu birleşmeye rağmen Kuzey Yemen ile Güney Yemen arasındaki çatışmalar sona ermemiştir. Bu noktada Güney Yemen'in; Yemen Cumhuriyeti'nden ayrılmaya ilişkin talebi, 1994 yılında Abdullah Salih'in kontrolündeki merkezi hükümet güçleri tarafından bastırılmıştır. Kuzey Yemenliler Aden'i ele geçirdikten sonra bu şehri yağmalamıştır. Kuzey Yemen bu süreç sonrası Güney Yemen'e yönelik cezalandırma amaçlı bir politika yürütmüştür. Bu durum Güney Yemenliler tarafından birleşmeden ülke içi bir sömürgeye geçiş olarak adlandırılmıştır⁸.

Yemen'de yaşanan istikrarsızlığın diğer bir sonucu bölgede uluslararası düzeyde bağlantıları olan terör örgütlerinin faaliyet göstermesidir. 1980'li yılların sonlarından itibaren faaliyetleri gözlemlenen bu örgütlenmelerin başında El-Kaide yer almaktadır. Merkezi otoritenin yetersizliği

⁵ Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, 4, s. 1326.

⁶ CLEVELAND, William L., Modern Ortadoğu Tarihi, Çev. HARMANCI Mehmet, 1. Baskı, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2008, s. 499.

⁷ Bu birleşmeye iki önemli gelişmenin neden olduğu söylenebilir; a) Yemen topraklarında Kuzey ile Güney arasında egemenlik tartışmasının olduğu bölgede petrol bulunması. b) Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte Güney Yemen'in SSCB'nin ekonomik, siyasi ve teknik desteğinden mahrum kalması. CİNGÖZ, Murat, Ortadoğu'da İran-Suudi Arabistan Mücadelesi ve Yemen Sorunu-Sosyal İnşacı Bir Analiz, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018, s. 61.

⁸ CİNGÖZ, s. 62.

sonucunda El-Kaide Yemen'de geniş bir hareket alanına sahip olmuştur. El-Kaide'nin en ses getiren eylemlerinden biri 2004 yılında Aden'de bulunan ABD donanmasına yapılan saldırı sonucu 17 denizcinin hayatını kaybetmesidir. 2009 yılında Arap Yarımadası El-Kaide adını alan bu örgüte karşı, ABD'nin Yemen güvenlik güçleri ile yaptığı iş birliği sonucunda örgüt çökertilememiştir. Bununla birlikte bu örgüte yönelik yapılan mücadele sonucunda çok sayıda sivil de hayatını kaybetmiştir⁹.

Yemen'deki çatışmaların 21. Yüzyılda aldığı görünüme baktığımızda çatışmaların en önemli taraflarından birinin merkezi yönetime karşı ayaklanan Husiler¹⁰ olduğu görülmektedir. 2004 yılının haziran ayında Yemen nüfusunun %35 ile %40'ını oluşturan Husiler ya da Zeydi Şii hareketinin isyanı Suudi Arabistan sınırında, merkezi otoritenin kontrolünün zayıf olduğu ekonomik olarak ihmal edilmiş bir dağ eyaleti olan Saada'da başlamıştır¹¹. Husilerin 2009 yılında Suudi Arabistan sınırlarını ihlal ederek, Suudi Arabistan'a yönelik saldırılar gerçekleştirmesi Husilerin isyanına uluslararası bir boyut kazandırmıştır¹².

⁹ SWIETEK, s. 39-40. Yemen'de yaşanan çatışmalara ilişkin diğer bir husus da ABD'nin Yemen'deki El-Kaide unsurlarına yönelik insansız hava araçlarıyla yapmış olduğu saldırılardır. Bu saldırıların Yemen hükümetinin onayıyla olmadığı görülmektedir. Bu saldırılar sonucunda sivillerde hayatını kaybetmiştir. BM raporları ABD'nin saldırılarının uluslararası hukuk ve insancıl hukuku ihlal ettiği yönündedir. QUERSHI, Waseem Ahmad, "The Crisis in Yemen: Armed Conflict and International Law", North Carolina Journal of International Law, 45 (1), 2020, s. 264.

¹⁰ Şii olarak tanımlanmalarına rağmen Zeydiler, Hanefi fıkını kabul etmişlerdir. Yemen'de Husi olarak adlandırılan grup mensuplarının yaşadığı yer çoğunlukla ülkenin kuzeyinde yaşayan Zeydilere dayanmakta olup, bu hareketin dinsel merkezi Sa'ada'dır. ASLAN, s. 20.

¹¹ Bu kapsamda Zeydilerin ruhani lideri Hüseyin Badreddin el-Houthi'nin, hükümet güçleri tarafından İran istihbaratıyla birlikte hareket ederek yıkıcı faaliyetlerde bulunduğu suçlamasıyla tutuklanmaya çalışılması isyanın başlamasına neden olmuştur. 2004 yılının eylül ayında isyancıların lideri Hüseyin Badreddin el-Houthi'nin öldürülmesi üzerine hareketin liderliğini kardeşi Abdul-Maik al Houthi üstlenmiştir. 2005 yılından 2010 yılına kadar devam eden süreçte Husiler defalarca merkezi hükümete karşı ayaklanmışlardır. Bu isyanlar General Ali Moshen al-Ahmar liderliğindeki Yemen askeri güçleri tarafından bastırılmıştır. Bu bağlamda Arap Baharı sonrasında yaşanan çatışmalar başlamadan önce dahi ülkenin üçte ikilik kısmının merkezi yönetimin kontrolünde olmadığı söylenebilir. GÜN, Mehmet Salih, "Yemen'de Arap Baharı", Yasama Dergisi, 22, 2012, s. 125.

¹² TAŞDEMİR, Fatma, "Yemen İç Savaşına Suudi Arabistan Liderliğindeki Koalisyon Devletlerinin Askeri Müdahalesi ve Uluslararası Hukuk", Ed. PURTAŞ Fırat,

Yemen'i bugün de esir alan sorunların kökenlerine bakıldığında, uzun yıllar boyunca Yemen'i yöneten Salih yönetiminden söz edilmesi gerekir. Bu noktada Salih'in Yemen'i resmi devlet kurumları aracılığı ile yönetmekten ziyade yerel liderler ve güçlü figürlerle kurduğu ilişkiler çerçevesinde yönettiği görülmektedir. Bu noktada Salih yönetiminin petrol ve diğer ekonomik faaliyetlerden elde edilen kazançları, Yemen halkının bütününe yaymak yerine, kurmuş olduğu çıkar ilişkileri çerçevesinde, patronaj ilişkilerinin hakim olduğu bir yapı içerisinde kullanmasının sonucu ülkenin yaygın ve kitlesel bir yoksulluk içerisinde olmasıdır¹³. Bu anlamda özetlersek Yemen'deki düzenin karakteristik özellikleri, dar bir elitin yönetimi, rüşvetin yaygın olması, politik şiddetin hüküm sürmesi, merkezi yönetimin ülkenin kontrolünü gittikçe yitirmesi, ekonomik sorunların ve yaygın yoksulluğun bulunması, denetleme mekanizmalarının yokluğu ya da çok sınırlı olmasıdır¹⁴. Yemen bu veriler ışığında siyasi, toplumsal ve ekonomik bakımdan başarısız ya da çöken bir devlet olarak tanımlanabilir.

BM Mülteciler Yüksek Komiserliğine göre günümüzde Yemen'deki durum Dünya'da yaşanan en kötü insani krizdir. Beş yıldır devam eden çatışmalar sonucunda 3,6 milyondan fazla insan evlerini terk etmeye zorlanmış ve nüfusun yaklaşık yüzde 80'ine karşılık gelen 24 milyon insan başta gıda olmak üzere hayatın birçok alanında insani yardıma ihtiyaç duymaktadır. Orta Doğu'nun en fakir ülkelerinden biri olan Yemen'de çatışmaların başladığı 2015 yılının mart ayından itibaren durum her geçen gün daha da kötüleşmiş, çok büyük boyutlarda gıdaya ve temiz suya erişim sorunu yaşanmıştır. Bunun dışında kanalizasyon ve sağlık sistemi çökmüş bunlara ek olarak dizanteri ve kolera gibi salgın hastalıklar meydana gelmiştir. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği verilerine göre; nüfusun en az yüzde 70'inin gıda, temiz su ve yeterli sağlık hizmetlerine

Uluslararası İlişkilere Tarihsel Bakış, Prof. Dr. Refet Yinanç'a Armağan, 1. Basım, Nobel Yayınları, 2019, s. 335.

¹³ HILL, Ginny/SALIZBURY, Peter/NORTHEEDGE Léonie/ KINNINMONT, Jane, "Yemen: Corruption, Capital Flight and Global Drivers of Conflict", Clatham House: The Royal Institute of International Affairs, 2013, s. 18, https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Middle%20East/0913r_yemen.pdf (Erişim Tarihi: 27.08.2020).

¹⁴ SWIETEK, s. 38; FEIERSTEIN, s. 1.

erişimi yoktur ve 2018 yılından bu yana yaklaşık bir milyon şüpheli kolera vakası kaydedilmiştir. Yemen'de yaşanan çatışmalara ve yokluğa rağmen Yemen, Somali ve Etiyopya'daki şiddetten ve zulümden kaçan 275.000'den fazla mülteciye ve sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır¹⁵. Uluslararası Kızılhaç Komitesi'ne (ICRC) göre; Yemen'de 24 milyondan fazla insan, insani yardıma muhtaçtır ve bu kriz dünyanın en kötü insani krizidir¹⁶.

Yukarıdaki verilerden anlaşılacağı üzere Yemen, Dünya'da gıdanın tedariki anlamında en güvensiz ülke olarak bu raporlarda yer almaktadır. Çatışmalar başlamadan önce bile, gıda tedariki noktasında uluslararası yardımlara bağımlı olan Yemen'in durumu, çatışmaların devamında daha sorunlu bir hal almıştır. Çatışan tarafların bir yöntem olarak sivilleri açlığa sürüklediği görülmektedir¹⁷.

Çok sayıda patlayıcı ve kara mayını Yemen'de mevcuttur. Çok sayıda çocuk Yemen'deki çatışmalarda kullanılmıştır. Çatışmalar esnasında Uluslararası İnsancıl Hukukun temel sözleşmeleri ve ilkeleri ihlal edilmiştir. 70'ten fazla hastane ve 170 okul çatışmalarda hedef alınmıştır¹⁸.

II. 2011 ARAP BAHARI SONRASINDA YEMEN'DE YAŞANAN GELİŞMELER

2011 yılında Tunus'ta başlayıp Arap coğrafyasına yayılan Arap baharı sürecinden birçok Arap ülkesi etkilenmiştir. 2011 yılının ocak ayının ortasında başta Sanaa olmak üzere diğer şehirlere de sıçrayan Salih rejimine yönelik isyanlar patlak vermiştir. Arap baharının etkisiyle başlangıçta bu kitlesel gösteriler ekonomik çürümüşlüğe ve yoksulluğa ilişkinken, sonrasında bu hareketlilik Salih'in istifasına ve demokratik seçimlerin yapılmasına yönelik bir hal almıştır. Bu süreçte hükümet karşıtı kitle gösterileri ve hükümet yanlılarının mitingleri karşılıklı olarak gerçekleşmiştir. Bu gösteriler sırasında kanlı olaylar yaşanmıştır. 18 Mart 2011

¹⁵ UNHCR The Un Refugee Agency: "About the Crisis in Yemen", <https://www.unrefugees.org/emergencies/yemen/> (Erişim Tarihi: 27.09.2020).

¹⁶ International Committee of the Red Cross, "Yemen in Focus", <https://www.icrc.org/en/where-we-work/middle-east/yemen> (Erişim Tarihi: 27.09.2020).

¹⁷ QUERSHI, s. 249.

¹⁸ QUERSHI, s. 249-250.

tarihinde Sanaa’da keskin nişancılar 52 protestocuyu öldürmüştür. Bu süreçte silahlı kuvvetlerin bazı unsurlarının hükümet karşıtı protestocuları desteklemesi siyasi krizi derinleştirmiştir. Yemen ordusu içinde isyan eğilimleri güçlenmiş ve Yemen ordusundaki bazı gruplar harekete geçmiştir. İslamcılar, ılımlılar, sosyalistler, ayrılıkçılar ve Husilerin başlıca muhalif grupları oluşturduğu muhalefet derin bölünmeler yaşamıştır¹⁹. Bu halk ayaklanmaları aynı zamanda ülkenin elitleri arasındaki güç mücadelesinden farklı olarak hükümete, yerleşik muhalefete ve parlamenter sisteme duyulan güvensizliğin ve yabancılaşmanın bir yansımasıdır²⁰.

Devam eden çatışmalı sürecin zirve yaptığı nokta 3 Haziran 2011 tarihinde başkanlık yerleşkesinin camisinde patlayan bombadır, bu saldırı sonucunda ağır yaralanan Salih, tedavi için Suudi Arabistan'a götürülmüştür. Barışçıl ve halkın demokratik talepleriyle başlayan süreç iyi silahlanmış gruplar arasında bir çatışmaya dönüşmüştür²¹. 21 Ekim 2011 tarihinde alınan 2014 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararında uluslararası yaptırım tehdidi altında taraflara yönelik uzlaşma çağrısında bulunulmuştur²².

Salih’in Yemen’e dönüşü sonrasında Körfez İşbirliği Konseyi’nin (KİK) yönlendirmeleri sonucunda Salih ile muhalifler arasında bir anlaşma gerçekleşmiştir. Anlaşma uyarınca seçimlerin 21 Şubat 2012 tarihinde yapılması ve Salih’in yardımcısı Hadi’nin cumhurbaşkanı olması öngörülmüştür. Bu anlaşma uyarınca Salih’in kontrolü altındaki Genel Halk Kongresi geçiş hükümetinde yer alacaktır. Aynı zamanda bu anlaşma ile Salih’e dokunulmazlık garantisi verilmiştir²³.

KİK’in öncülük ettiği bu girişimin uygulanmasına yönelik olarak BM Güvenlik Konseyi’nin 12 Haziran 2012 tarihinde almış olduğu 2051²⁴

¹⁹ SWIETEK, s. 41.

²⁰ GÜN, s. 128.

²¹ SWIETEK, s. 41.

²² S/RES/2014, 21/10/2011, <https://undocs.org/S/RES/2014> (2011) (Erişim Tarihi: 22.08.2020).

²³ KURT, Veysel, “Devrimden’ Askeri Müdahaleye Yemen”, Analiz, 144, Aralık 2015, s. 9, <https://www.setav.org/devrimden-askeri-mudahaleye-yemen/> (Erişim Tarihi: 22.08.2020).

²⁴ S/RES/2051, 12/06/2012, [https://undocs.org/S/RES/2051\(2012\)](https://undocs.org/S/RES/2051(2012)) (Erişim Tarihi: 20.08.2020).

sayılı karar uyarınca geniş bir uluslararası gözlemci heyetinin katılımı ile Ulusal Diyalog Konferansı oluşturulmuştur. Bu oluşumun anlaşmanın imzalandığı gün yürürlüğe gireceği ve geçiş sürecinin iki aşamalı olacağı öngörülmüştür. İlk aşama anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 90 gündür. Bu aşama başkanlık seçimlerinin yapılması ve seçilen kişinin başkan olarak göreve başlamasıyla son bulacaktır. İki yıl sürecek ikinci aşama ise yeni seçilen başkanın görevi üstlendiği gün başlayacaktır. Bu süreç yeni anayasa uyarınca genel seçimlerin yapılması, başkanın seçilmesi ve göreve başlamasıyla son bulacaktır²⁵.

Husiler ve Güney'deki isyancılar bu anlaşmadan memnun kalmamışlardır. Bu memnuniyetsizliğin altında yatan temel neden, bu anlaşmanın Salih ve taraftarlarına geniş dokunulmazlıklar tanınmasıdır. Husilere göre anlaşma, ABD ve Suudi Arabistan çıkarlarına hizmet edenlere yöneliktir. Güney'deki isyancılar açısından ise Kuzey lehine hükümler içeren, Güney'in taleplerine cevap vermeyen bir anlaşmadır. Bu anlaşmanın geniş halk kitlelerinin yönetime katılımı konusunda gerekli düzenlemeleri içermediği görülmektedir²⁶. Bütün bu olumsuzluklara rağmen Salih yetkilerini devretmiş ve taraflar arasında bakanlıkların eşit dağılımını öngören bir uzlaşma hükümeti kurulmuştur²⁷.

18 Mart 2013 tarihinde başlayan konferansın amacı geçiş süreci ile birlikte, Yemen'in sorunlarının barışçıl yollarla çözümü ve Yemen'in bir devlet olarak yeniden inşasıdır²⁸. Ulusal Diyalog süreci²⁹ ile hedeflenen Yemen'de federal sistemin uygulanabilmesidir. Bu noktada ülkenin altı bölgeye ayrılması, farklı kabilelere ve dini gruplara özerklik sağlanması, ayrımcılık sorununun çözülmesi hedeflenmiştir³⁰.

²⁵ GÜN, s. 132-133.

²⁶ GÜN, s. 134.

²⁷ GÜN, s. 135.

²⁸ KURT, s. 11.

²⁹ Konferansta, geçiş sürecini tamamlamak ve Yemen'e ilişkin ana sorunları tartışmak ve çözüm önerileri sunmak amacıyla dokuz ayrı çalışma grubu oluşturulmuştur. Bu oluşturulan dokuz çalışma grubunun odaklanacağı meseleler olarak şu konular öngörülmüştür: Güvenlik, devletin yeniden inşası, temel hak ve özgürlüklerin tesisi ve korunması, kalkınmanın sağlanması, yeni bir anayasanın yapılması, ulusal uzlaşma, iyi yönetim, Sa'da meselesi ve Güney sorundur. KURT, s. 11.

³⁰ SWIETEK, s. 41.

21 Ocak 2014 tarihinde 1.800 tavsiye içeren bir sonuç belgesi yayımlanmıştır³¹. BM Güvenlik Konseyi tarafından Yemen'de geçiş sürecini desteklemek için tesis edilen 26 Şubat 2014 tarihli 2140 sayılı karar uyarınca barışı, güvenliği veya istikrarı tehdit eden eylemlerde bulunan veya bu eylemlere destek sağlayan bireylerin mal varlıklarının dondurulmasına ve seyahat yasağı getirilmesine karar verilmiştir. Aynı zamanda bu kararlar bir yaptırım komitesi kurulmuştur³².

Bununla birlikte ilerleyen süreçte Cumhurbaşkanı Hadi, siyasi ve ekonomik geçişi sağlayamamış ve ulusal diyalog süreci başarıya ulaşmamıştır. Bu hedeflerin gerçekleştirilememesi noktasında Güney'deki ayrılıkçı güçlerin ve Husilerin direnişi etkin olmuştur. 2011 yılının eylül ayından itibaren etkinliklerini artıran Husiler, 2014 yılının ortalarından itibaren ülkenin kuzeyinin büyük bölümünde hakimiyet kurmuşlardır. Derinleşen kriz ortamı ve merkezi yönetimin zayıf olması Husileri güçlendirmiş ve 2014 yılının eylül ayında Husiler askeri bir saldırı ile başkent Sanaa'yı ele geçirmiştir. Bu noktada Husilerin amacı, yeni hükümetin kurulması üzerinde belirleyici olmaktır. Sanaa'yı ele geçirdikten sonra Husiler, Salih ile birlikte ona sadık güçlerle ittifak kurmuşlardır. Siyasal süreci kontrol altına almak amacıyla Husiler, Yemen'in güneyine doğru ilerleyişlerini sürdürmüşlerdir. Bu süreçte Cumhurbaşkanlığı sarayı da bombalanmış, Hadi ev hapsinde tutulmuş ve istifaya zorlanmış, diğer kabine üyeleri hapsedilmiştir. Bu gelişmeler sonucunda Hadi 22 Ocak 2015 tarihinde istifa etmiştir. Bu istifayı Başbakan Halid Baha'nın istifası takip etmiştir. Husiler 6 Şubat 2015 tarihinde Yemen meclisini feshederek, kendi parlamentolarını oluşturmuş ve beş üyeden oluşan devrim konseyini atamışlardır. Husiler tarafından tesis edilen bu oluşumları hiçbir devlet tanımamıştır. Ülkenin güneyinde Husi rejimine karşı kitlesel gösteriler

³¹ RUYS, Tom/ FERRO, Luca, "Weathering the Storm: Legality and Legal Implications of the Suudi Led Military Intervention in Yemen", *International and Comparative Law Quarterly*, 65 (1), 2016, s. 63, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2685567 (Erişim Tarihi: 20.06.2020).

³² S/RES/2140, 26/02/2014, [https://undocs.org/S/RES/2140\(2014\)](https://undocs.org/S/RES/2140(2014)) (Erişim Tarihi: 20.08.2020).

yapılmış, ev hapsinden Aden'e kaçan Hadi bu gelişmeler sonrasında istifasını geri çekmiştir³³.

Bu çatışmalı süreç boyunca Yemenliler sorunlarına çözüm bulmak için defalarca bir araya gelmiş ve Yemenliler tarafından çeşitli öneriler sunulmuştur. Bu önerilerin bazıları şunlardır. Hükümetin ademi merkezileşmesi ve yerel düzeyde özerklik verilmesi, federal bir devlet yapısının oluşturulması, parlamentoda temsil haklarından mahrum edilmiş ya da yeterince temsil edilmeyen grupların temsilinin sağlanması, sağlık ve eğitim gibi temel hizmetlere daha iyi erişimin sağlanması, ekonomik faaliyetlere katılım için daha eşit bir kamusal alanın yaratılmasıdır. Ancak bu reform programlarının hiçbiri uygulanamamıştır³⁴.

Çatışmalı sürecin devamında 2015 yılının mart ayında Husiler, Güney'e yönelik bir saldırı başlatmış ve bunun sonucunda 22 Mart 2015 tarihinde Yemen'in 3. büyük şehri Taizi, bir gün sonrasında Bab-el-Mandeb yolu üzerinde stratejik önemi olan liman şehri Mokka'yı ele geçirmişlerdir³⁵.

Yemen'de yaşanan çatışmaların uluslararası boyutuna bakıldığında İran ve Suudi Arabistan'ın genel anlamdaki rekabetlerini bu bölgede sürdürdükleri görülmektedir. Başlangıçta Suudi Arabistan'ı desteklemekle birlikte sonrasında bağımsız hareket eden Birleşik Arap Emirlikleri de önemli bir aktör olarak karşımıza çıkmaktadır³⁶.

III. ULUSLARARASI HUKUKTA DAVETLE MÜDAHALE

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden itibaren, yeryüzünde küresel ölçekte bir Dünya savaşı yaşanmasa da çok sayıda iç savaşa ve uluslararası nitelikte olmayan onlarca silahlı çatışmaya tanıklık edilmiştir. Bu çatışmaların en yoğun yaşandığı bölge ise Afrika'dır. Bu dönemde yaşanan uluslararası nitelikte olmayan onlarca silahlı çatışmaya hükümet ya da muhalif güçler adına devletler müdahalede bulunmuştur³⁷.

³³ SWIETEK, s. 41-42.

³⁴ FEIERSTEIN, s. 18.

³⁵ SWIETEK, s. 42-43.

³⁶ FEIERSTEIN, s. 20.

³⁷ LIEBLIC, Eliav, "Intervention and Consent: Consensual Forcible Interventions in International Armed Conflicts as International Agreements", Boston University

II. Dünya Savaşı sonrasında tesis edilen BM Antlaşması'nın kurduğu yapı kuvvet kullanma yasağına dayanmaktadır. Bu özellik BM Antlaşması'nın 2. maddesinin 4. paragrafında şu şekilde yer almıştır; *“Tüm üyeler uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasi bağımsızlığına karşı, gerek Birleşmiş Milletlerin amaçlarıyla bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar”*. Bu hüküm uyarınca devletlerarası ilişkilerde sadece savaş değil aynı zamanda devletlerarası ilişkilerde her türlü kuvvet kullanımı ile birlikte kuvvet kullanma tehdidi de yasaklanmıştır. BM Antlaşmasında kuvvet kullanma yasağının istisnası olarak belirtilen durumlarsa BM Güvenlik Konseyi'nin³⁸ BM Antlaşması'nın *“Barışın Tehdidi, Bozulması ve Saldırı Eylemi Durumunda Alınacak Önlemler”*³⁹ başlıklı VII. Bölüm uyarınca alacağı kararlar ile BM Antlaşması'nın 51. maddesinde⁴⁰ belirtilen meşru müdafaa halidir.

Uluslararası hukukta kuvvet kullanmanın yasaklanması ve kuvvet kullanma tehdidinde bulunmanın yasaklanması ilkesi ile beraber uluslararası güvenlik, barış ve devletlerin ülkesel bütünlüğü ilgili diğer bir önemli ilke içişlerine karışmanın yasaklanmasıdır. Bu ilke en somut biçimiyle BM Antlaşması'nın 2. maddesinin 7. paragrafında yer almıştır. *“İş*

International Law Journal, 29 (337), 2011, s. 339, <https://www.bu.edu/ilj/files/2014/05/Lieblich-finalpdf.pdf> (Erişim Tarihi: 17.07.2020).

³⁸ BM Antlaşmasının 24. maddesinin 1. paragrafı şu şekildedir *“Birleşmiş Milletler'in üyeleri örgütün hızlı ve etkili hareket etmesini sağlamak için uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında başlıca sorumluluğu Güvenlik Konseyi'ne bırakırlar ve bu sorumluluk gereğince görevlerini yerine getirirken Güvenlik Konseyi'nin kendi adlarına hareket ettiğini kabul ederler”*. Bu hükümden anlaşılacağı gibi uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında başlıca sorumlu organ BM Güvenlik Konseyi'dir.

³⁹ DOST, Süleyman, *“Suriye'deki Silahlı Çatışmalara Diğer Devletlerin Destek ve Müdahaleleri ile Uluslararası Hukuki Sonuçları”*, SOBİDER Sosyal Bilimler Dergisi, 4 (12), 2017, s. 359-360, https://sobider.com/?mod=tammetin&makaleadi=&makaleurl=114593597_3542%205%C3%BCleyman%20DOST.pdf&key=31339 (Erişim Tarihi: 01.01.2021).

⁴⁰ BM Antlaşması'nın 51. maddesi şu şekildedir, *“Bu antlaşmanın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı saldırıya uğraması halinde, Güvenlik konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya kadar, tabi olan münferit ve kolektif meşru müdafaa hakkına hâlel getirmez. Bu meşru müdafaa hakkını kullanarak üyelerin aldığı önlemler derhal Güvenlik Konseyi'ne bildirilir ve Konsey bu antlaşmaya dayanarak uluslararası barış ve güvenliğin korunması veya idamesi için gerekli göreceği şekilde her an hareket etmek veya ödevine hiçbir şekilde tesir etmez”*.

bu Antlaşmanın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletlere herhangi bir devletin kendi iç yetki alanına giren konulara müdahale yetkisi vermediği gibi üyeleri de bu türden konuları iş bu Antlaşma uyarınca bir çözüme bağlamaya zorlayamaz; ancak, bu ilke VII. Bölümde öngörülmüş olan zorlayıcı önlemlerin uygulanmasını hiçbir biçimde engellemez”.

BM Genel Kurulu bu ilkelere ilişkin esaslara 1965 tarihinde alınan 2131 sayılı “Devletlerin İç İşlerine Karışmanın Yasaklanması ve Bağımsızlık ve Egemenliklerinin Korunması Bildirisi” ile 1970 tarihli “BM Antlaşmasına uygun olarak Devletler arasında İşbirliğine İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirisi’nde” yer vermiştir.

Buradan anlaşılacağı üzere davetle müdahale kavramı BM Antlaşması’nda yer almamaktadır. Buna rağmen BM Antlaşması’nda devletler arasında kuvvet kullanmanın sıkı şartlara bağlanması sonucu devletler, antlaşmada öngörülen istisnalar dışında, başka bir devletin egemenlik alanına müdahaleyi meşrulaştırmak amacıyla çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Davetle müdahale bu ileri sürülen görüşlerden biridir. Burada önemli olan husus bu müdahalenin silahlı ve askeri bir nitelik taşımasıdır. Mevcut kuvvet kullanma kurallarının sıklıkla tartışıldığı gerçeği dikkate alındığında davetle müdahale olgusuna yönelik farklı görüşler söz konusudur.

Bununla birlikte davet ile müdahale olgusu BM Antlaşması’nda yer almamasına rağmen, tüm üye devletlerin temsil edildiği BM Genel Kurulu’nda 14 Aralık 1974 yılında kabul edilen 3314 sayılı saldırının tanımına⁴¹ ilişkin kararın saldırı fiili kapsamındaki eylemleri düzenleyen 3. maddesinin e paragrafında dolaylı olarak düzenlenmiştir. Bu paragraf uyarınca, “Kabul eden devletle yapılan bir anlaşma uyarınca o devletin ülkesinde bulunan bir devletin silahlı kuvvetlerinin, o anlaşmada belirtilen koşullara aykırı olarak kullanılması veya anlaşmanın sona ermesinden sonra da bu topraklardaki varlığını devam ettirmesi” saldırı olarak nitelenmiştir. Bu karar uyarınca bir devlet diğer bir devlete, kendi toprakları üzerinde silahlı güç kullanımına izin verebilir.

⁴¹ Definition of Aggression, The General Assembly, [https://undocs.org/en/A/RES/3314\(XXIX\)](https://undocs.org/en/A/RES/3314(XXIX)) (Erişim Tarihi: 17.07.2020).

Davetle müdahalenin çeşitli tanımları yapılabilir. George Nolte'a göre; davetle müdahale ilgili devletin hükümetinin daveti üzerine yaşanan bir iç silahlı çatışmada yabancı birliklerin askeri müdahalesidir. Bu tür müdahaleler askeri müdahalenin dışında, lojistik ve diğer askeri yardımları da içerebilir⁴².

Uluslararası Hukuk Enstitüsü'nün 2011 yılında sunmuş olduğu raporda davetle müdahale; *"Talep üzerine askeri yardım, bir devletin isteği üzerine, diğer devletin silahlı kuvvetlerinin istekte bulunan devlete gönderilmesi anlamına gelen doğrudan askeri bir yardımdır. Talep ise istekte bulunan devletin iradesinin özgürce ifade edildiği ve askeri yardımın usul ve şartlarına onay vermeyi yansıtan bir istek anlamına gelir"*⁴³.

Bu bağlamda davetle müdahale, devleti temsil yetkisine sahip olan hükümetin, kendi devlet ülkesi sınırları içerisinde meydana gelen uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmada bir başka devlet/devletlerden ya da uluslararası örgütten, söz konusu silahlı çatışmaya, askeri müdahalede bulunulmasını talep etmesini ve bu müdahaleye rıza göstermesini içermektedir. Vakalar arasında yerel ve düzensiz huzursuzluklar olabileceği gibi tam ölçekli bir iç savaş da olabilir⁴⁴.

Davetle müdahalenin uluslararası hukuka uygunluğunun sağlanabilmesi için, bir hukuk kuralının geçerli olması için aranan şekli ve maddi koşul ya da koşulların sağlanması gerekir. Bu noktada maddi geçerlilik açısından davetin verilmiş şekli ve zamanı önemlidir. Şekli açıdan bakıldığında davetin kim ya da kimler tarafından yapıldığı önem kazanmaktadır. Bu noktada davetle müdahalenin devleti temsile yetkili olarak kabul edilen birimler tarafından yapılması gerekmektedir.

Bu noktada davetle müdahalenin uluslararası hukuk normlarına aykırılık oluşturmaması için cevaplanması gereken sorular bulunmaktadır. Bu soruların başında BM Antlaşması'nda kuvvet kullanma yasağının istisnası olarak yer almayan bu duruma ilişkin, bir devletin kendi

⁴² NOLTE, George, Intervention by Invitation, Max Planck Encyclopedia of Public International Law, s. 1, www.mpepil.com (Erişim Tarihi: 17.06.2020).

⁴³ KARAAHMETOĞLU, İsmail, Uluslararası Hukukta Davetle Müdahale: Rusya'nın Suriye'ye Müdahalesi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018, s. 27.

⁴⁴ NOLTE, s. 3.

ülkesinde başka bir devlet ya da devletler tarafından kuvvet kullanılmasına rıza göstermesi, bu durumun hukuka aykırılığını ortadan kaldırmı? Davetle müdahale noktasında verilen rıza bağlamında, genel olarak bakıldığında Uluslararası Hukuk Komisyon'un çalışmalarını 2001 yılında tamamladığı *"Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu"* başlıklı taslak maddelerin 20. maddesinde rıza hukuka aykırılığı ortadan kaldıran hallerden biri olarak düzenlenmiştir. Bu madde uyarınca; *"Bir Devlet, bir başka Devletten, belirli bir davranış için geçerli bir rıza almışsa, bu davranışın hukuka aykırılığı, rızayı alan Devlet bakımından, davranışın rızanın sınırları dâhilinde kaldığı ölçüde, ortadan kalkar"*⁴⁵.

Bu noktada vurgulanması gereken müdahalenin uluslararası hukuka uygunluğu açısından devleti temsile yetkili hükümet tarafından davetin yapılmasının tek başına davetle müdahale çerçevesinde kuvvet kullanılmasını ve diğer askeri desteklerin sağlanmasını uluslararası hukuka uygun hale getirmeyeceğidir. Bu kapsamda hükümetin yabancı güçleri davet etme yetkisinin sınırsız bir yetki olmadığı açıktır. Bunun sınırları uluslararası hukuk kurallardır. Bu kapsamda davet eden devletin uluslararası hukuktan kaynaklı olarak yapamayacağı faaliyetlerin, başka bir devletin davet edilmesiyle, davet edilen devlet tarafından yapılması mümkün değildir.

Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu başlıklı taslak metnin 8. maddesi *"Bir kişinin ya da bir grup kişinin davranışı, şayet bu kişi ya da grup bu davranışı yaparken, Devletin talimatları, emri ya da denetimi altında ise, uluslararası hukuka göre bu devletin fiili olarak kabul edilir"* şeklindedir⁴⁶. Bu madde uyarınca, davet edilenin fiilleri davet edenin sorumluluğu kapsamındadır. Bu kapsamda söz konusu davet uluslararası hukuk kurallarının ihlalini içeremez. Bu davet kuvvet kullanmayı içereceğinden dolayı insan hakları hukuku ve silahlı çatışmalar hukuku kurallarının ihlalini içermemelidir. Örneğin davette bulunan devlet, davet edilen devlete yapılan askeri operasyonlarda çatışmayla doğrudan bağlantısı olmayan altyapı tesisleri, okul ve hastane gibi yerlerin vurulması

⁴⁵ ERKİNER, Hakkı Hakan, Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu, 1. Baskı, XII Levha Yayınları, İstanbul, 2010, s. 168.

⁴⁶ ERKİNER, s. 133.

yetkisini veremez. Benzer şekilde davette bulunan devlet, davette bulunulan devlete çatışma dışı kalmış kişilerin öldürülmesi yetkisini veremez.

Davetle müdahale konusunda diğer bir sorunsal jus cogens (buyruk kural) olarak da kabul edilen kuvvet kullanma yasağına aykırı bir şekilde davette bulunulup bulunulamayacağı sorundur. Kuvvet kullanma yasağı jus cogens niteliğinde bir kural olmakla birlikte bu kapsamdaki jus cogens kural BM Antlaşması'nın 2. maddesinin 4. paragrafında düzenlenen kuvvet kullanma yasağı ile tam örtüşmediği için yasağın kapsamı bu maddeye göre daha dardır⁴⁷. Bu sebeple davetle müdahale kapsamında verilen rızanın jus cogens kapsamındaki kuvvet kullanma yasağını ihlal etmemesi gerekmektedir. Bu noktada davetle müdahalenin kendisinin silahlı bir saldırı durumu oluşturması halinde davet üzerine yapılan müdahalenin geçerliliği savunulamaz.

Bu kapsamda davet üzerine yapılan müdahalenin silahlı saldırıya dönüşmesi verilen rızayı geçersiz kılacaktır. Saldırının tanımına ilişkin karara dönecek olursak, bu kararın yukarıdaki paragraflarda belirtilen 3. maddesinin e paragrafında, yapılan bir anlaşma uyarınca başka bir devletin ülkesinde bulunan başka bir devletin silahlı kuvvetlerinin anlaşmaya aykırı davranması saldırı olarak nitelendirilmiştir.

Davetle müdahale olgusu çerçevesinde verilen rızanın geçerli olması için birtakım unsurlara sahip olması gerekmektedir. Bu kapsamda rıza tek taraflı işlem ve anlaşma yoluyla olmak üzere iki şekilde verilebilir. Söz konusu davet ad hoc bir olay üzerine verilebileceği gibi olay ya da olaylar yaşanmadan önce sınırları belirlenmiş bir şekilde anlaşma temelli olarak da verilebilir⁴⁸.

Anlaşma yoluyla davet yönteminde devletler iki taraflı anlaşmalar yapabilirler. Bu anlaşmaların söz konusu müdahalelerin hukuka aykırılığını ortadan kaldırdığı söylenebilir. Anlaşma yoluyla davetle

⁴⁷ BAŞAREN, Sertaç Hamdi, Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2003, s. 76.

⁴⁸ PERISIC, Petra, Intervention by Invitation –When Can Consent from a Host State Justify Foreign Military Intervention”, Russian Law Journal, VI (46), 2019, s. 9-10.

müdahaleye örnek pek çok olay sayılabilir⁴⁹. Tek taraflı davette, devleti temsile yetkili birimlerin davetiyle gerçekleşmektedir.

Davetle müdahaleye ilişkin diğer bir sorunsal davetle müdahale talebini yapmaya kim ya da kimlerin yetkili olduğudur. Bu noktada Uluslararası Adalet Divanı (UAD) kararları bize yardımcı olabilir. “*Nikaragua’ya Karşı Askeri ve Benzeri Faaliyetler*” davasında verilen kararın 209. paragrafında müdahalenin hukuka aykırı olmamasının devletin temsilcisi durumundaki hükümetin talebiyle mümkün olabileceği belirtilmiştir. Kararın 246. paragrafında ise bir devletin hükümetinin talebiyle gerçekleşen davetle müdahaleye, muhaliflerin talebiyle izin verilmesi halinde içişlerine karışmama ilkesinin bir belirsizlikle karşılaşılabileceği ve bu ilkenin anlamını yitirebileceği belirtilmiştir⁵⁰.

UAD Kongo Topraklarında Silahlı Faaliyetler Davası kararında davet üzerine müdahaleye hükümetin talebi ile izin verilebileceğini belirtmiştir⁵¹. Bu bağlamda devletin temsilcisi olan hükümetin daveti ile yapılan müdahalenin genel olarak uluslararası hukuka uygun olduğu; hükümete muhalif olan grupların talebinin ise uluslararası hukuka aykırı olduğu söylenebilir. Bununla birlikte buradan hükümetin davetiyle yapılan her müdahalenin uluslararası hukuka uygun olduğu sonucu çıkarılmaz⁵².

Davetle müdahale olgusunda bu yetkinin kime ait olduğu Grenada olayında tartışılmıştır⁵³. Bu olayda müdahaleye davet talebi adanın Genel

⁴⁹ Bu kapsamda şu örnekler verilebilir, “Bosna-Hersek, Komor adaları, Tacikistan, Cıbuti, Togo, Laos, Sri Lanka, Mozambik, Afganistan, Liberya, Sierra Leone, Çad ve Gabon’da gerçekleştirilen askeri müdahaleler anlaşma temelli müdahalelere örnek olarak gösterilmektedir”. WIPMANN, David, “Treaty-Based Intervention: Who Can Say No?”, *University of Chicago Law Review*, 62, 1995, s. 609.

⁵⁰ ICJ, *Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua*, (Nicaragua and United States of America), 27/05/1986, <https://www.icj-cij.org/files/case-related/70/070-19860627-JUD-01-00-EN.pdf> (Erişim Tarihi: 17.06.2020).

⁵¹ ICJ, *Case Concerning Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo and Uganda)*, 19/12/2005, para 45-46, <https://www.icj-cij.org/files/case-related/116/116-20051219-JUD-01-00-EN.pdf> (Erişim Tarihi: 17.06.2020).

⁵² NOLTE, s. 4.

⁵³ 1983 yılının ekim ayında Grenada’da hükümetin darbe sonucunda devrilmesi ve sonrasında yaşanan çok sayıda kişinin hayatını kaybettiği olaylar sonucunda, Doğu

Valisi tarafından yapılmış bu da beraberinde söz konusu davet talebinin işgal öncesi olup olmadığı tartışmasını getirmiştir. Bu konudaki diğer tartışma valinin böyle bir yetkiye sahip olup olmadığı noktasındadır⁵⁴. Burada genel valinin yetkilerinin sembolik düzeyde olmasından dolayı davetle müdahale konusunda yetkili olmadığı sonucuna ulaşılabilir⁵⁵.

Davetle müdahale olgusunda daveti veren hükümetin, davet talebinde yetkili olup olmadığı noktasında uluslararası hukuk doktrininde birtakım ölçütler bulunmaktadır. Devleti temsil noktasında kim ya da kimlerin yetkili olabileceği noktasında ölçütlerden biri etkin kontrol ölçütüdür. Bu ölçüt uyarınca ülke üzerinde etkin kontrolü olan hükümet, meşru hükümet olarak ele alınmaktadır⁵⁶.

Bu ölçüt bir grubun ülke genelinde belirli ölçülerde etkinlik tesis etmesiyle ilgilidir, bu ölçüt uyarınca ülke genelinde etkin kontrolü sağlayan bu grubun iktidara geliş biçimi, devleti temsil etmesine engel değildir⁵⁷.

Bununla birlikte etkin kontrol ölçütünün devleti temsil noktasında tek başına değerlendirilebilecek bir ölçüt olmadığı belirtilmelidir. Bu noktada hükümetin, ülke üzerinde etkin kontrolü kaybetmiş olsa bile, BM nezdinde tanınıyor ise temsile yetkili, meşru olduğu kabul edilir ve dış yardım talepleri geçerliliğini sürdürür⁵⁸. Bu noktada Haiti örneği verilebilir. 1991 yılında seçimle işbaşına gelen Jean-Bernard Aristide bir darbe sonucu görevinden uzaklaştırılmıştır. Darbe sonrasında ülke üzerinde etkin kontrolünü kaybetmiş olmasına rağmen Aristide, Haiti'nin temsili noktasında yetkili olduğunu belirtmiş, BM ve Amerikan Devletleri

Karayip Ülkeleri Örgütü Grenadaki bu durumun kendi vatandaşlarına yönelik bir tehdit oluşturduğu gerekçesiyle, bu durumun sonlandırılması amacıyla kuvvet kullanılması yönünde bir karar almıştır. Bu kararı dönemin Grenada Genel Valisi Sir Paul Scoon'da desteklemiştir. BATIR, Kerem, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Amerikan Müdahaleciliği ve Uluslararası Hukuk", *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 9 (1), 2011, s. 120-121.

⁵⁴ SHAW, Malcolm N., *Uluslararası Hukuk*, Çev. KAYA İbrahim, ACER Yücel, DEMİRTEPE M. Turgut, ŞİMŞEK G. Engin, 1. Baskı, TÜBA, Ankara, 2018, s. 839.

⁵⁵ BATIR, s. 121.

⁵⁶ NOLTE, s. 5.

⁵⁷ KARAAHMETOĞLU, s. 39.

⁵⁸ TUNÇ, Abdullah, *Uluslararası Hukukta Davetle Müdahale*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015, s. 65.

Örgütleri uyarınca meşru temsilci olarak kabul edilmiştir⁵⁹. BM Güvenlik Konseyi daha önce almış olduğu ve askeri rejime yönelik özellikle ekonomik ambargoyu içeren kararlarına⁶⁰ ek olarak 31 Temmuz 1994 tarihinde 940⁶¹ sayılı kararı almıştır. Bu kararda üye devletlere askeri rejimin ülkeyi terk etmesi için gereken bütün önlemleri alma yetkisi verilmiştir. Bu kararda dikkat çeken unsurlardan biri de demokrasinin yeniden tesisinin uluslararası toplumun hedefi olarak belirtilmesidir⁶².

Davetle müdahale kapsamında tartışılan diğer bir konu, toplumun tamamen çatışan taraflar arasında bölünmesi durumudur. Burada çatışmaların tam ölçekli bir iç savaş durumunu yansıtması halinde devleti temsile ve dolayısıyla davetle müdahaleye kimin ya da kimlerin yetkili olacağıdır. Bu noktada "İç Savaş'ta Müdahale Etmeme İlkesi" uyarınca yaşanan tam ölçekli bu iç savaşın taraflarına devletlerin yardım yapmaması gerektiği vurgulanmaktadır⁶³. Diğer bir ifadeyle yaşanan çatışmalar, ülkenin bütününe etkileyen tam ölçekli bir iç savaşa dönüştüğünde davetle müdahale doktrinin uygulanabilir olmadığı savunulmaktadır⁶⁴.

Bu noktada negatif eşitlik ilkesinin değerlendirmelerde rol oynadığı görülmektedir⁶⁵. Negatif eşitlik ilkesi çatışan tarafların hiçbirinin, çatışma süresince hiçbir dış destek almamasını ifade eder. İç işlerine karışmama

⁵⁹ TUNÇ, s. 59.

⁶⁰ Bu duruma ilişkin olarak Güvenlik Konseyi 841,873 ve 917 sayılı kararları almıştır. Bu kararlarda Haiti'ye yönelik petrol ve silah ambargosu ile Haiti devletinin malvarlıklarının dondurulması, hammaddelere yönelik yasaklamalar getirilmesi ve uçuş yasağı gibi kısıtlamalar yer almaktadır. REÇBER Sercan, İnsancıl Müdahale ve Koruma Sorumluluğu, 1. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2016, s. 134-135.

⁶¹ S/RES/940, 31/07/1994, [https://undocs.org/S/RES/940\(1994\)](https://undocs.org/S/RES/940(1994)) (Erişim Tarihi: 17.06.2020).

⁶² REÇBER, s. 135-136.

⁶³ TUNÇ, s. 130.

⁶⁴ TAŞDEMİR, Fatma, "Suriye İç Savaşı'na Üçüncü Devletlerin Müdahalesi ve Uluslararası Hukuk", Ed. TAŞDEMİR Fatma, Suriye, Çatışma ve Uluslararası Hukuk, 2. Basım, Nobel Yayınları, Ankara, 2019, s. 173.

⁶⁵ 2009 yılında Gürcistan'da yaşanan çatışmalara ilişkin olarak Bağımsız Uluslararası Olgu Bulma Misyonunun Güney Osetya yetkililerinin Rusya'ya yönelik yapmış oldukları davete yönelik negatif eşitlik ilkesinin kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi yapılmıştır. TUNÇ, s. 63, Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia, (Georgia Report), 2009, https://www.echr.coe.int/Documents/HUDOC_38263_08_Annexes_ENG.pdf (Erişim Tarihi: 19.06.2020).

ilkisinin yansması olarak değerdendirebileceğimiz negatif eşitlik ilkesi uyarınca, toplumun tamamen bölünmüş olması nedeniyle tüm toplumu temsil ettiğini iddia edebilecek bir hükümet olmadığından dolayı, bölünmüş bu toplum adına hiçbir otorite bir müdahale talebinde bulunamaz. Böyle bir ortamda bir müdahale talebinin kabulü ve bunun sonucunda yapılabilecek bir askeri müdahale aynı zamanda self determinasyon hakkına müdahale oluşturacağından dolayı kabul edilemez nitelikte değerlendirilmektedir⁶⁶. Self determinasyon mücadelesi veren grupların daveti ile geçerli bir müdahale yapıp yapılmayacağı noktasında Genel Kurul kararları self determinasyon hakkının tesisi için kuvvet kullanma yetkisi vermemekte, yalnızca bu hakkı kullanmak isteyen grupların taleplerinin bastırılması için kuvvet kullanılması durumunda buna karşı yardım almalarını meşru görmektedir⁶⁷.

Negatif eşitlik ilkesini savunanlarca bu ilke iç savaşların uluslararası bir çatışmaya dönüşmesini engelleyebilir. Bununla birlikte bu ilkenin uygulanabilirliğinin sorun yaratabileceği nokta bir çatışmanın iç savaş haline gelip gelmediği, bir isyancı ile savaşan arasındaki farkın tanımlanmasının zorluğudur⁶⁸. Bu kapsamda doktrinde kabul gören yaklaşım müdahalenin meşruluğu açısından çatışmaların iç savaş eşliğinin altında olmasıdır⁶⁹.

Soğuk Savaş sonrası dönemde davetle müdahale konusunda yapılan tartışmalardan biri, davette bulunan hükümetin aynı zamanda demokratik meşruiyetinin aranan bir ölçüt haline gelmesidir. Bu görüşü savunanlar etkin kontrol ölçütü uygulansa bile bunun yeterli olmayabileceğini, davette bulunan hükümetin aynı zamanda demokratik meşruiyete sahip olması gerektiğini ileri sürmüşlerdir⁷⁰. Bu noktada, baskıdan uzak serbest ve adil seçimler sonucunda seçilmiş olan hükümetlerin, neredeyse

⁶⁶ FOX, Gregory H., "Intervention by Invitation", Ed. WELLER, Marc, The Oxford Handbook of The Use of Force In International Law, Oxford University Press, 2015, s. 827.

⁶⁷ TAŞDEMİR, Fatma, Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi, Ankara, USAK, 2006, s. 18.

⁶⁸ FOX, s. 827.

⁶⁹ KARAAHMETOĞLU, s. 28.

⁷⁰ TUNÇ, s. 57; FOX, s. 835.

tüm etkin kontrollerini kaybettikten sonra bile başka bir devletin silahlı kuvvetlerini davet etmek suretiyle bu statülerini koruyabilecekleri vurgulanmıştır⁷¹.

Demokratik meşruiyet ilkesi dikkate alındığında halkın iradesine aykırı bir şekilde yönetimi ele geçiren ve ülke üzerinde etkin kontrolü sağlayan yönetimin davet ile müdahale talebi kabul edilemez⁷².

IV. DAVETLE MÜDAHALE VE YEMEN

15 Şubat 2015 tarihinde alınan 2201 sayılı karar uyarınca BM Güvenlik Konseyi, Husilerden kayıtsız şartsız müzakere masasına dönmelelerini, ev hapsindeki tüm bireyleri serbest bırakmalarını, hükümet ve güvenlik kurumlarından güçlerini çekmelerini istemiştir⁷³. 22 Mart 2015 tarihinde yapmış olduğu açıklamada BM Güvenlik Konseyi Başkanı, Hadi'ye desteğini yenilemiş ve bu kapsamda Husileri, Yemen'de süren siyasi geçiş sürecini engelledikleri ve Yemen'in egemenliğini tehlikeye attıkları gerekçesiyle kınamıştır⁷⁴.

24 Mart 2015 tarihinde, Husilerin devam eden ilerlemesi karşısında Hadi ortadan kaybolmuş ve Suudi Arabistan'a sığınmıştır. BM ve birçok devlet tarafından, Yemen'in meşru temsilcisi olarak kabul edilen Hadi, BM Güvenlik Konseyi'ne hitaben yazmış olduğu 25 Mart 2015 tarihli mektubunda⁷⁵ Husilerin eylemlerini bir darbe olarak nitelendirmiş ve Yemen'in egemenliğine yönelik bu saldırıları kınamıştır. Bu mektubun içeriğini Yemen'deki düzenin ve barışın güç kullanılarak sağlanması isteği oluşturmakla beraber, mektup genel hatlarıyla şu şekildedir; Hadi mektubunun başında Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Kuveyt, Bahreyn ve Umman krallarına hitaben sevgili kardeşlerim diye

⁷¹ NOLTE, s. 4.

⁷² RUYS/ FERRO, s. 20.

⁷³ UNSC/RES/2201, 15.02.2015, para 7, [https://undocs.org/S/RES/2201%20\(2015\)](https://undocs.org/S/RES/2201%20(2015)) (Erişim Tarihi: 17.06.2020).

⁷⁴ S/PRST/2015/8, Statement by the President of the Security Council, <https://undocs.org/S/PRST/2015/8> (Erişim Tarihi: 17.06.2020).

⁷⁵ Statement issued by the Kingdom of Saudi Arabia, the United Arab Emirates, the Kingdom of Bahrain, the State of Qatar and the State of Kuwait, https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_2015_217.pdf (Erişim Tarihi: 17.06.2020).

seslenmiştir. Hadi mektubunda Yemen'deki güvensiz ortamdan, saldırı eylemlerinden ve Yemen'in içine düştüğü felaketten bahsetmiştir. Bu mektubun içeriğine bakıldığında Yemen'deki istikrarsızlık, güvensizlik ve felaketin ana sorumlusu olarak Husiler gösterilmektedir. Mektupta Husilerin eylemleri "*Husi darbe orkestrası*" olarak nitelendirilmiştir. Mektubun devamında Husilerin devam eden saldırılarının Yemen'de tesis edilmeye çalışılan barışçıl amaçları engellediği yer almıştır. Husilerin, Aden'i de kapsayan ülkenin güneyini egemenlik altına almak istedikleri mektupta yer alan diğer bir unsurdur. Aynı zamanda Husilerin, bölgede etkin olmak isteyen güçler tarafından desteklenmesinin uluslararası barış ve güvenliğe yönelik bir tehdit oluşturduğu, ulusal birliğin, ülkesel bütünlüğün ve anayasal düzenin korunması gerektiği vurgulanmıştır⁷⁶.

Mektupta Güvenlik Konseyi'ne ve temsil ettiği müttefik Devletlere, her zaman yaptıkları gibi Yemen halkının yanında durma ve ülkenin yardımına gelme çağrısı yapılmıştır. Hadi, Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 51. maddesinde öngörülen meşru müdafaa hakkı ve Arap Devletleri Birliği Şartı ve Arap Ortak Savunma Antlaşması uyarınca, Yemen'i ve halkını devam eden Husi saldırganlığından korumak için her şekilde acil destek sağlamak ve askeri müdahale dahil gerekli önlemleri almak için Güvenlik Konseyi'ni ve temsil ettiği müttefik devletleri davet etmiştir. Bu davet mektubunda aynı zamanda Yemen'in El-Kaide ve İŞİD ile mücadelesine yönelik yardım çağrısı vardır⁷⁷.

Bu mektubun içeriğinden anlaşılan Yemen'de yaşanan ve aynı zamanda bölgesel açıdan uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturan asıl unsurun Husiler olduğudur. Mektupta, Arap yarımadası El-Kaide'si ve İŞİD ile mücadeleye yönelik bir çağrı olsa da şüphesiz en büyük tehdit unsuru Husilerdir. Hadi isim vermeden Husilerin bölgede etkinlik kurmak isteyen bölgesel güçler tarafından desteklendiğini belirtmiştir. Hadi,

⁷⁶ Statement issued by the Kingdom of Saudi Arabia, the United Arab Emirates, the Kingdom of Bahrain, the State of Qatar and the State of Kuwait, https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_2015_217.pdf (Erişim Tarihi: 17.06.2020).

⁷⁷ Statement issued by the Kingdom of Saudi Arabia, the United Arab Emirates, the Kingdom of Bahrain, the State of Qatar and the State of Kuwait, https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_2015_217.pdf (Erişim Tarihi: 17.06.2020).

Husilerin güneye doğru ilerlemesi konusunda uyarılarda bulunmuş ve El-Kaide'nin mevcut istikrarsızlığı daha fazla kullanabileceğini belirterek yardım talebinde bulunmuştur.

Bu davetten hareketle 26 Mart 2015 tarihinde Suudi Arabistan liderliğinde⁷⁸ Körfez devletlerinin ağırlıklı olduğu 9 devletin yer aldığı bir koalisyon tarafından⁷⁹ Hadi'nin davet mektubuna dayanılarak "Kararlı Fırtına Operasyonu" (Operation Decesive Storm) başlatılmıştır. Bu koalisyonla Amerika Birleşik Devletleri lojistik yardım, istihbarat ve gözetim desteği sağlamış, Birleşik Krallık ve Fransa'da lojistik destek sağlamıştır. Somali hava sahasının ve topraklarının kullanımına izin vermiştir. Operasyonun amaçlarından biri, KİK'in girişimi ve uygulama mekanizması tarafından başlatılan siyasi sürecin temel alınarak bölgenin istikrara kavuşabilmesi için Yemen halkıyla birlikte her türlü çabanın gösterilmesidir⁸⁰.

Özellikle Husilerin hedef alındığı bu operasyonda hava saldırılarında bulunulmuş ve denizden abluka yapılmıştır. Operasyon 21 Nisan 2015 tarihinde resmen sona ermiştir. Bu operasyon yerini "Umudun Yeniden Canlandırılması" operasyonuna bırakmıştır. 2015 yılının mayıs ayında uluslararası koalisyon birliklerinin desteklediği hükümet güçleri Aden'de bir saldırı başlatmıştır. 21 Temmuz 2015'te Aden'in kontrolü

⁷⁸ Bu operasyonun önderliğini yapan Suudi Arabistan'ın rolü ile ilgili şöyle bir iddia da söz konusudur. Müdahalenin yapıldığı tarihte Kral olan Selman bin Abdülaziz el-Suud'un kendisinden sonra kral olacak olan, müdahalenin yapıldığı tarihte savunma bakanı olan oğlu Muhammed Bin Salman'ın etkili bir lider olarak görülmesine yapacağı katkı bu operasyonun yapılma nedenlerinden biridir. Müdahaleyle ilişkin belirtilen noktalardan biri de Suudi Arabistan'ın bu müdahaleyi Sünni Müslüman Dünya'da hegemonya kurmak amacıyla kullandığıdır. STENSLIE, Stig, "Decisive Storm": Suudi Arabia Attack on the Houthis in Yemen, Noref: Norwegian Peace Building Research Centre, Expert Analysis, 2015, s. 1.

⁷⁹ Müdahalenin gerçekleştiği tarihte koalisyonda yer alan devletler şunlardır. Suudi Arabistan, Mısır, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Katar, Fas, Ürdün, Kuveyt ve Sudan'dır.

⁸⁰ NUBERGER, Benjamin, "Military Strikes in Yemen in 2015: Intervention by Invitation and Self Defence in the Course of Yemen's 'Model Transitional Process", Journal on the Use of Force and International Law, 2016, s. 7-8.

hükümet güçlerinin eline geçmiş, Hadi Eylül ayında Aden'e geri dönmüştür⁸¹.

Kararlı fırtına operasyonu ile eş zamanlı bir şekilde KİK üyesi olan Suudi Arabistan, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar ve Kuveyt yapmış oldukları bu müdahalenin haklılığına yönelik BM Güvenlik Konseyi'ne ortak bir demeçte bulunarak şu savları ileri sürmüşlerdir. Yemen'de yaşanan gelişmelerden derin üzüntü ve kaygı duyulduğunun belirtildiği bu açıklamada yapılan bu müdahalenin Yemen halkının korunmasını amaçladığı vurgulanmıştır. Yemen'de güvenliği ve istikrarı zayıflatmaya çalışan Husilerin bölgesel güçler tarafından desteklendiği ve dolayısıyla tehdidin sadece Yemen'in güvenliği ve istikrarına yönelik olmadığı, söz konusu sorunun bir bütün olarak bölgenin güvenliğine ve istikrarına yönelik olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca Hadi yönetiminin terör örgütleriyle mücadele için yardım talebinde bulunduğu, Husilerin Suudi Arabistan'a tehdit oluşturduğu da söylenmiştir⁸². Bu ortak demeçte yapılan müdahalenin geçerliliği noktasında iki gerekçeyle karşılaşılmaktadır. Bunlardan birincisi BM Antlaşması'nın 51. maddesi ve davet mektubunda da atıf yapılan Arap Birliği Şartının 6. maddesi⁸³ uyarınca bireysel ve kolektif meşru müdafaa hakkı, ikincisi davet ile müdahaledir⁸⁴.

⁸¹ SWIETEK, s. 43.

⁸² NUBERGER, s. 9.

⁸³ Arap Birliği Şartının 6. maddesi şu şekildedir;

“Bir üye devlete karşı bir devletin saldırganlığı veya saldırganlık tehdidi durumunda, saldırıya uğrayan veya saldırı tehdidinde maruz kalan devlet, Konseyin derhal toplantıya çağrılmasını talep edebilir.

Konsey, saldırıyı püskürtmek için gerekli önlemlere oybirliğiyle karar verir. Saldırgan bir üye devlet ise, oybirliğinin belirlenmesinde oyu sayılmaz.

Saldırı sonucunda, saldırıya uğrayan devletin hükümeti Konsey ile iletişim kuramazsa, Devletin Konsey'deki temsilcisi, yukarıdaki paragrafta belirtilen amaç için Konseyin toplantıya çağrılmasını talep eder. Bu temsilcinin Konsey ile iletişim kuramaması durumunda, Lig'in herhangi bir üye devleti, Konseyin toplanmasını talep etme hakkına sahip olacaktır”. Charter of the Arab League, <http://arableague-us.org/wp/wp-content/uploads/2012/06/Charter%20of%20the%20Arab%20League.pdf> (Erişim Tarihi: 17.06.2020).

⁸⁴ TAŞDEMİR, Fatma, “Yemen İç Savaşına Suudi Arabistan Liderliğindeki Koalisyon Devletlerinin Askeri Müdahalesi ve Uluslararası Hukuk”, Uluslararası İlişkilere Tarihsel Bakış, Ed. PURTAŞ Fırat, Prof. Dr. Refet Yinanç'a Armağan, 1. Basım, Nobel Yayınları, 2019, s. 341.

Bu gerekçelere daha yakından bakıldığında gerek kolektif gerekse bireysel meşru müdafaa'nın gerçekleşmesi için birinci koşul silahlı saldırının gerçekleşmesidir. Burada silahlı saldırıyı gerçekleştiren grup olarak bu operasyonun ana hedefi olan Husiler öne çıkmaktadır. Husiler ise Yemen vatandaşlarıdır. Yemen'deki silahlı çatışmada çok sayıda devletin müdahilliği söz konusu olsa da Husilerin organize bir grup olmaları ve aynı zamanda belirli bir bölgeyi kontrol altına almalarından dolayı, bu çatışma uluslararası nitelikte olmayan bir silahlı çatışma⁸⁵ olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle ülke dışından kaynaklanan bir silahlı saldırıdan söz edilemeyeceğinden dolayı gerek bireysel gerek kolektif meşru müdafaa hakkını düzenleyen BM Antlaşması'nın 51. maddesinde yer alan meşru müdafaa hakkının şartları gerçekleşmemiştir.

Davet mektubunda yer alan Arap Yarımadası El Kaide'si ve İŞİD'in eylemlerinin silahlı saldırı boyutuna ulaşması halinde meşru müdafaa hakkı kullanılabilir. Bununla birlikte bu terörist grupların oluşturduğu tehdit, esas olarak Husileri hedef alan bir askeri operasyonu haklı göstermez⁸⁶.

Meşru müdafaa gerekçesinin dayandığı ana unsurlardan biri Husiler üzerinde bölgesel güçlerin etkinlik çabalarıdır. Bu noktada İran'la, Husiler arasında birtakım bağlantılar olduğu iddia edilmekle birlikte bu bağlantıların meşru müdafaa gerekçesinin ileri sürülmesi açısından silahlı saldırı oluşturup oluşturmadığının değerlendirilmesi gerekmektedir⁸⁷.

⁸⁵ "Silahlı muhalif gruplarla mücadele eden düzenli silahlı kuvvetler veya birbiriyle çatışan silahlı gruplar dahil, tek bir devletin ülkesiyle sınırlı olan çatışmalardır. Bu tür silahlı çatışmalara, 1977 tarihli Ek protokol II kadar, 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerinin 3. Maddesinde yer alan ortak hükümdede belirtilen daha sınırlı kapsamlı bir dizi kural uygulanır". TÜ-TÜNCÜ Aysel Nur, İnsancıl Hukuka Giriş, Beta Yayınevi, 2. Baskı, 2012, İstanbul, s. 56.

⁸⁶ RUY/ FERRO, s. 11.

⁸⁷ Örneğin 23 Ocak 2013 tarihinde Yemenli yetkililer Husilere bağlı olduğu iddia edilen, patlayıcılar, roket güdümlü silahlar, el bombaları ve mühimmat dahil olmak üzere İran silahları taşıyan bir gemiyi yakalamıştır. Benzer şekilde Husiler, Sanaa'nın devralınmasının ardından iki ülke arasında haftada 14 uçuşa izin vermek için İran ile bir anlaşma imzalamıştır. Dahası, İslam Devrim Muhafızları personelinin Husileri eğittiğine dair göstergeler vardır. Son olarak, BM Yemen Uzmanlar Paneli, Husilerin, Sanaa'nın kontrolünü ele geçirmesinin hemen ardından İranlı mahkumların serbest bırakılmasını ilişkin derinliğine işaret ettiğini belirtmiştir. RUY/ FERRO, s. 12.

Nikaragua kararında Divan silahlı saldırı kavramının unsurlarına asilere silah sağlama, lojistik ve diğer desteklerin verilmesini dahil etmemiştir. Bu yapılan yardımlar kuvvet kullanma, kuvvet kullanma tehdidi ya da devletlerin içişlerine müdahale olarak kabul edilmesine rağmen bir silahlı saldırı oluşturmamaktadır.

Birtakım bağlantılar ileri sürülmekle birlikte müdahale eden devletler tarafından İran'a yönelik ileri sürülen iddiaların belirsizlikler içerdiği görülmektedir. 14 Nisan 2015 tarihinde Güvenlik Konsey'i'nde yapılan tartışmalarda İran'dan ismen dahi bahsedilmemiştir⁸⁸. Bu noktada Suudi Arabistan bile İran'ın Husilerin saldırılarını planladığı ve komuta ettiğini ileri sürmemiştir⁸⁹.

İran'ın Husilere yönelik bir desteği varsayılsa bile bunun meşru müdafaayı gerektirecek ölçüde, İran'ın Husiler üzerinde doğrudan ve etkin denetimini kapsamadığı söylenemez. İran ile Husiler arasında varsayılan vekalet ilişkisinin, BM Genel Kurulu'nun 1974 yılında almış olduğu 3314 sayılı Saldırı kararının tanımının unsurları arasında yer almadığı görülmektedir. Varsayılan bu ilişkinin saldırı kararının 3. maddesinin g paragrafında⁹⁰ yer alan unsurları taşıdığı söylenemez⁹¹. Bununla birlikte İran tarafından verilen desteğin kuvvet kullanma yasağını ihlal etmesi söz konusu olabilir ve böyle bir durum İran'ın uluslararası sorumluluğunu doğurabilir.

Bu noktada Suudi Arabistan, İran'ın Yemen'de bir vekalet savaşı yürüttüğü konusunda ısrarcıdır⁹². İran ise Suudi Arabistan'ı Yemen topraklarında kuvvet kullanmakla ve Yemen'in egemenliğini ihlal etmekle suçlamıştır. Suudi Arabistan ise Hadi hükümetinin Yemen'in yasal

⁸⁸ RUYS/ FERRO, s. 13.

⁸⁹ TAŞDEMİR, "Yemen İç Savaşına Suudi Arabistan Liderliğindeki Koalisyon Devletlerinin Askeri Müdahalesi ve Uluslararası Hukuk", s. 344.

⁹⁰ Saldırı kararının tanımının 3 maddesinin g paragrafı şu şekildedir; "Bir devlet tarafından veya devlet adına diğer bir devlete karşı yukarıda listesi verilen fiillere varan veya o ölçekte olan silahlı kuvvet fiillerini icra eden silahlı çetelerin, grupların, gayri nizami askerlerin veya paralı askerlerin gönderilmesi veya bu gibi fiillere önemli ölçüde katılması".

⁹¹ TZIMAS, Themistoklis, "Legal Evaluation of the Saudi-Led Intervention in Yemen: Consensual Intervention in Cases of Contested Authority and Fragmented States", ZaöRV, 2018, s. 180.

⁹² SWIETEK, s. 38.

hükümeti olduğunu, yasal hükümetin daveti ile Yemen'deki barış ve düzeni sağlamaya yönelik kuvvet kullandığını belirtmiştir⁹³.

Bireysel meşru müdafaa hakkı ile ilgili olarak müdahale eden devletlerin söyleminde öne çıkan diğer bir unsur, Suudi Arabistan'ın güvenliğine ve toprak bütünlüğüne yönelik ciddi bir tehdit olduğu iddiasıdır⁹⁴.

Bu noktada Suudi Arabistan, Husi milislerinin sınırında ağır silahlar ve füzeler dahil olmak üzere askeri varlık oluşturmaya devam ettiğini belirtmiştir. Bu iddiayı güçlendiren unsurlardan biri de Husi milislerinin 2009 yılının kasım ayında Suudi Arabistan topraklarına yaptıkları saldırılardır. Bununla birlikte 2009 yılında gerçekleştirilen bir saldırının meşru müdafaa çerçevesinde savunulması mümkün değildir. Meşru müdafaa hakkının hangi koşulları taşıdığı BM Anlaşması'nın 51. maddesinde yer almaktadır. Bu madde uyarınca daha önceki bir tarihte gerçekleştirilen silahlı saldırı bireysel meşru müdafaa hakkının kullanımına yol açmaz. Bu nedenle Kararlı Fırtına Operasyonunun, Suudi Arabistan'ın bireysel meşru müdafaa hakkına atıfta bulunularak uluslararası hukuka uygun olduğu ileri sürülemez⁹⁵.

Koalisyon güçleri tarafından Husilerin genel bir tehdit oluşturduğu belirtilmekle birlikte, tehdit algısından hareketle meşru müdafaa hakkının kullanılmasının kuvvet kullanma kurallarının ihlalini oluşturacağı açıktır. Meşru müdafaa hakkının unsurları arasında tehdit olgusu yer almamaktadır.

Koalisyon kuvvetlerinin müdahalesinde öne çıkan diğer gerekçe Hadi'nin davetidir. Hadi'nin bu daveti yapmaya yetkili olup olmadığı noktası, bu müdahalenin uluslararası hukuka uygunluğu açısından önemlidir. Söz konusu operasyonun uluslararası hukukta kuvvet kullanma kurallarının ihlalini oluşturmaması için Hadi'nin bu daveti yapmaya yetkili olması gerekir.

Bu süreçte koalisyon üyelerinin tamamına göre Hadi barışçıl bir geçiş sürecine öncülük eden meşru başkandır. Etkililik noktasında eksikliği vurgulanmakla birlikte, geçiş sürecinin Husiler tarafından sabote

⁹³ QURESHI, s. 241-242.

⁹⁴ RUYS/ FERRO, s. 14.

⁹⁵ RUYS/ FERRO, s. 15-16.

edildiği, bunun sonucunda Yemen'in egemenliğinin ihlal edildiği ve Yemen halkının iradesinin dikkate alınmadığı vurgulanmıştır. Bu müdahale ile Yemen'in meşru hükümetinin savunulmaya çalışıldığı, Yemen'in ve Yemen halkının kurtarılmaya çalışıldığı söylenmiştir⁹⁶. Suudi Arabistan ve müttefikleri tarafından yapılan davetle müdahalenin uluslararası hukuk açısından uygun olup olmadığına yönelik yapılan yorumlarda, ev sahibi hükümetin BM tarafından meşru bir hükümet olarak tanınması, davetle müdahalenin meşruiyeti için yeterli kabul edilmiştir⁹⁷.

Bu olayda yanıtlanacak ana soru Hadi hükümetinin davetle müdahale noktasında yetkisini belirleyen unsurların neler olduğudur.

Davetle müdahale konusunda yetkili kabul edilen Hadi hükümetine yönelik yetki tartışmasının yapılabileceği nokta Hadi'nin bu daveti yaptığı sırada Yemen üzerindeki etkinliğinin ne düzeyde olduğudur. Bu kapsamda uluslararası olmayan silahlı çatışmalarda, müdahaleye ilişkin davetin kim tarafından yapılacağı, bu davet karşısında taraf olan üçüncü devletlerin ne şekilde davranacağı, hükümet ile muhaliflerin ülke üzerindeki kontrol derecelerine bağlıdır. Uluslararası olmayan silahlı çatışmalarda tarafların ülke üzerindeki kontrol dereceleri ile hukuki statüleri hükümetlerin tanınmasıyla doğrudan ilişkilidir⁹⁸. Bu kapsamda yetkili olarak kabul edilen Hadi hükümetinin, 2014 yılının eylül ayından itibaren Husilerin güçlenmesi ve başkent Sanaa'yı ele geçirmesi karşısında Husilerle iktidarı paylaştığı daha önceki bölümlerde aktarılan bilgiler kapsamında söylenebilir. Bu da Yemen'in daha önce de belirttiğimiz gibi parçalanmış bir otoritenin derin bir örneği olduğunu göstermektedir.

Bu bağlamda etkin kontrol ölçütü üzerine yapılan değerlendirmelerde davet mektubunun sunulduğu dönemde Hadi'nin Yemen topraklarındaki kontrolünün çok az bir düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. Müdahale sonrası dönemde Husilerin, Yemen üzerindeki egemenliklerinin genişlediği görülmüştür. Suudi Arabistan liderliğindeki müdahaleye rağmen bile Aden'de tam kontrolün sağlandığı söylenemez⁹⁹. Bununla

⁹⁶ NUBERGER, s. 9-10.

⁹⁷ QURESHI, s. 243.

⁹⁸ TUNÇ, s. 53.

⁹⁹ TZIMAS, s. 175.

birlikte etkin kontrol ölçütününun katı bir şekilde uygulanması, bazı silahlı grupların devleti temsil edici bir noktaya gelmesine yol açabilir. Bu konuda Irak ve Suriye'de yakın zamana kadar hakimiyeti altına aldığı topraklar düşünüldüğünde İŞİD akla gelebilir.

Yemen'e yönelik yapılan davetle müdahalenin Yemen'de yaşanan durumun uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışma niteliğini taşıması ve Hadi yönetiminin halkın önemli bir bölümü üzerinde temsil kabiliyetini yitirmesi nedeniyle geçerliliği tartışılmakla birlikte BM düzeyinde Yemen'in meşru temsilcisi kabul edilmesinden dolayı Hadi'nin davetle müdahale çerçevesinde yetkisi olduğu söylenebilir.

BM Güvenlik Konseyi tarafından 14 Nisan 2015 tarihinde alınan 2216 sayılı kararın giriş kısmında, BM Güvenlik Konseyi Hadi'nin meşruiyetine yönelik desteğini yeniden teyit etmiştir. Bu kararda ayrıca tüm taraflara ve üye devletlere Yemen'in birliğine, egemenliğine, bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne ve Yemen Cumhurbaşkanı'nın meşruiyetine zarar verecek her türlü eylemde bulunmaktan kaçınma çağrısı yapılmıştır. Bu kararda ayrıca Suudi Arabistan liderliğinde yapılan müdahale ne kınanmıştır ne de müdahaleye yönelik bir yetkilendirme söz konusu olmuştur¹⁰⁰.

Bu kararın giriş kısmında Yemen'in barış, güvenlik ve istikrarını baltalamaya devam eden Husilerin eylemlerini desteklemek dahil olmak üzere eski Yemen Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih'in yaptığı istikrarı bozucu eylemlere yönelik endişe dile getirilmiştir¹⁰¹. Kararın 1. paragrafında Husiler başta olmak üzere çatışmanın tüm taraflarına 2201 sayılı karara uyulması çağrısı yapılmış, yine tüm taraflara yönelik siyasi geçiş sürecini yıkacak ya da olumsuz etkileyecek tek taraflı davranışlardan kaçınma çağrısı yapılmıştır. Bu paragrafın devamında Husilerden derhal ve koşulsuz olarak, şiddete son vermeleri, başkent Sanaa'da dahil tüm kuvvetlerini işgal ettikleri bölgelerden geri çekmeleri, Yemen hükümetine ait yetkileri kullanmaktan vazgeçmeleri, komşu devletlere yönelik herhangi

¹⁰⁰ UNSC/RES/2216, 14.04.2020, [https://undocs.org/S/RES/2216\(2015\)](https://undocs.org/S/RES/2216(2015)) (Erişim Tarihi: 24.07.2020).

¹⁰¹ UNSC/RES/2216, 14.04.2020, [https://undocs.org/S/RES/2216\(2015\)](https://undocs.org/S/RES/2216(2015)) (Erişim Tarihi: 24.07.2020).

bir provokasyon veya tehditten kaçınmaları, çocukları asker olarak kullanmaya son vermeleri istenmiştir¹⁰².

Bu bağlamda uluslararası alanda tanınan bir hükümetin kontrolünü ülke üzerinde kaybetmesi halinde bile, yerine başka devletler tarafından tanınmış ve ülkede kontrolü sağlamış başka bir yönetim gelinceye kadar meşru hükümet olarak kabul edilmektedir¹⁰³.

Koalisyonun yapmış olduğu müdahaleye uluslararası toplumun tepkisi özellikle insancıl hukuk kurallarına uyulması boyutundadır. Arap Ligi, ABD, Birleşik Krallık, Türkiye, Fransa, Almanya, Kanada, Japonya tarafından yapılan bu operasyona temkinli yaklaşılmakla birlikte, bu operasyon uluslararası hukuka uygun bulunmuştur. Yapılan müdahaleye en sert eleştiri İran tarafından yapılmıştır. İran bu müdahaleye BM Antlaşması'nda yer alan kuvvet kullanma kurallarına aykırılık taşıdığı gerekçeyle açıkça karşı çıkmıştır¹⁰⁴. Rusya dışişleri bakanı Sergey Lavrov'a göre Yemen'e yönelik müdahalenin yasal bir temeli yoktur¹⁰⁵.

Yemen krizinde uluslararası kurumlar ve bazı devletler açıkça kuvvet kullanma yerine diplomatik anlamda barışçıl yollarla çözümün sağlanması gerektiğini vurgulamışlardır. Dönemin BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon'a göre; Yemen krizinde tek olası çözüm barışçıl yollardır. Benzer şekilde Avrupa Birliği (AB) askeri çözümün bir seçenek olmadığını sürdürülebilir bir çözümün ancak müzakereler aracılığı ile geniş bir uzlaşma ile sağlanabileceğini belirtmektedir. Benzer şekilde Rusya, Çin ve Umman açısından tek çözüm yöntemi barışçıl yollardır¹⁰⁶.

Bu bağlamda BM Güvenlik Konseyi'nden önceden karar alınmadan ve bir iç savaşın arka planında gerçekleşmiş olsa da operasyon, yalnızca

¹⁰² UNSC/RES/2216, 14.04.2020, para 1, [https://undocs.org/S/RES/2216\(2015\)](https://undocs.org/S/RES/2216(2015)) (Erişim Tarihi: 24.07.2020).

¹⁰³ DEMİRCİ, Saadat Rüstemova, "Suriye Krizinde Davetle Müdahale Sorunu", Ed. TAŞDEMİR Fatma, Suriye, Çatışma ve Uluslararası Hukuk, 2. Basım, Nobel Yayınları, Ankara, 2019, s. 144.

¹⁰⁴ NUBERGER, s. 10-11.

¹⁰⁵ NUBERGER, s. 12.

¹⁰⁶ QURESHI, s. 246.

birkaç eleştirel sesle karşılaşmıştır. Bu operasyon en azından çok sayıda devletin onayını almıştır¹⁰⁷.

Davetle müdahalenin geçerliliği noktasında yukarıda yapılan tartışmalarda etkin kontrol ölçütü üzerinde durulmuştur. Bu bakımdan 2013 yılında Mali'nin daveti üzerine Fransa'nın yapmış olduğu müdahale dikkat çekicidir. Mali'de isyancılar ülkenin önemli bir bölümünü ele geçirmesine rağmen geçici başkan Dioncunda Traore, Fransa'dan askeri yardım talebinde bulunmuş ve bu talep üzerine Fransa tarafından "Operation Serval" adlı müdahale gerçekleştirilmiştir. Mali, Fransa'nın müdahalesi öncesi ikiye bölünmüş olmasına rağmen, Fransa'nın müdahalesi meşru kabul edilen hükümetin davetiyle gerçekleştirildiği için hiçbir devlet negatif eşitlik ilkesi üzerinden Fransa'ya bir eleştiri yöneltmemiştir¹⁰⁸.

Mali örneğinde BM nezdinde meşru hükümetin ülke üzerinde etkin kontrolü kaybetmiş olmasına rağmen devleti temsil etme konusunda yetkisini ortadan kalkmadığı görülmektedir. BM nezdinde tanınmış, meşru hükümet ülke üzerinde etkin kontrolü kaybetmiş olsa da devleti temsil etmeye yetkili hükümet olarak kabul edilmekte ve bu hükümetin daveti geçerli olmaktadır.

Bu olaydan çıkarılabilecek sonuçlardan biri Kararlı Fırtına Operasyonu öncesinde Hadi askeri yardım talebinde bulunmuşken, Yemen topraklarının önemli bir kısmının kontrolünü kaybetmesine rağmen, Hadi hükümeti geniş bir uluslararası tanınırlığa sahip olmaya devam etmiş ve hiçbir devlet Hadi'nin talebinin geçerliliğini açıkça sorgulamamıştır.

Bu kapsamda davetle müdahale olgusu bağlamında uluslararası tanımının bulunması, ülke üzerinde etkin kontrol şartının varlığını geçersiz kılabilir¹⁰⁹.

Bu açıklamalara rağmen söz konusu durumun uluslararası bir norm haline gelmediği söylenebilir. Yemen'e yönelik yapılan bu müdahalenin uluslararası hukuk kurallarına uygunluğunun sağlanabilmesi için BM Antlaşması'nın VII. bölüm hükümlerinin uygulanması söz konusu müdahalelerin uluslararası hukuk kurallarına uygun olup olmadığı

¹⁰⁷ RUYS/ FERRO, s. 1.

¹⁰⁸ FOX, s. 828; KARAAHMETOĞLU, s. 34.

¹⁰⁹ RUYS/ FERRO, s. 22.

tartışmasını ortadan kaldırabilir. Bu noktada BM Antlaşması'nın 39. maddesi itibarıyla BM Güvenlik Konseyi barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu ya da bir saldırı eylemi olduğunu saptayabilir ve bunun üzerine uluslararası barış ve güvenliğin korunması ve yeniden tesisi için gerekli tavsiyelerde bulunabilir ya da 41. ve 42. maddeler uyarınca hangi önlemlerin alınabileceğini kararlaştırabilir. BM Antlaşması'nın 41. maddesi silahlı zorlama içermeyen önlemleri düzenlemektedir. 42. madde ise BM Güvenlik Konseyi'nin 41. maddedeki önlemlerin yetersiz kaldığı ya da kalacağı kanısına varması halinde, hava, deniz ve kara kuvvetleri aracılığıyla her türlü girişimde bulunabileceğini öngörmektedir. Bu tür zorlama önlemlerini içeren bir karar ise bütün devletler bakımından bağlayıcıdır. Bununla birlikte söz konusu vakada Rusya'nın tutumu ve daimi üyelerin esasa ilişkin konularda sahip olduğu veto yetkisi dikkate alındığında, BM Antlaşması uyarınca Güvenlik Konseyi'ne tanınan yetkiler bağlamında oluşturulan bu normların uygulanabilirliği söz konusu olmamıştır.

Bu müdahale kapsamındaki sorunsallardan biri bu müdahalenin diğer bir boyutu olan *jus in bello* (savaş içindeki haklar ve yükümlülükler) boyutunun değerlendirilmesidir. Bu çerçevede Suudi Arabistan'ın bu operasyon çerçevesinde gerçekleştirdiği deniz ambargosu sonucunda gıda ve tıbbi yardım dağıtımının durduğu, Al-Hudaydah limanındaki vinçlerin bombalanarak insani yardımın tedarikini önemli ölçüde sınırlandığı, Suudi Arabistan'ın açlığı bir savaş yöntemi olarak kullandığı görülmektedir. İnsancıl Hukuk kurallarının ihlalini oluşturan bu durumlar bu ihlalleri gerçekleştiren devletlerin uluslararası sorumluluğunu beraberinde getirmekle birlikte, bu makalenin sınırları içerisinde bu konu ele alınmayacaktır¹¹⁰.

SONUÇ

Yemen'de gerçekleştirilen bu operasyonun gerekçelerine bakıldığında bireysel ve kolektif meşru müdafaa hakkının koşullarının oluşmadığı görülmektedir. Burada özellikle Yemen'de yaşanan çatışmanın Yemen'in devlet ülkesinde meydana gelmesi, diğer devletlere yönelik silahlı saldırı şartının gerçekleşmediğini göstermektedir.

¹¹⁰ TZIMAS, s. 183.

Davetle müdahale bağlamında Hadi'nin davetinin ülke üzerinde etkin kontrolü sağlayamadığından dolayı sorunlu olduğu söylenebilir. Bununla birlikte BM ve devletlerin çoğunun nezdinde tanınır olmanın bu davetin geçerliliğini pek çok devlet açısından sağladığı görülmektedir.

Etkin kontrol ölçütünün uygulanmaması, bu örnekte görüldüğü gibi operasyonun yapıldığı dönemde Yemen'in tamamen bölünmüş bir yapıya sahip olması, yaşanan çatışmaların bütünüyle bir iç savaş boyutunda iken bu müdahalenin gerçekleştirilmesi uluslararası hukukun içişlerine karışma yasağı ve self determinasyon ilkeleri ile çeliştiği söylenebilir.

Bununla birlikte davetle müdahalenin uluslararası hukukta bir meşruiyeti olmakla birlikte devlet uygulamalarının davetle müdahale konusunda bütünlük oluşturabilecek bir yapıya sahip olduğu söylenemez. Bu kapsamda davetle müdahalenin uluslararası hukukta belirsiz birçok noktayı barındırması, uluslararası hukukta kuvvet kullanma kurallarının ihlalini beraberinde getirebilir.

Bu kapsamda Yemen örneğinde görüldüğü gibi davetle müdahale gibi bir doktrinden hareket etmek yerine, BM Güvenlik Konseyi'nin devreye girmesi uluslararası barış ve güvenliğin korunması açısından işlevsel olabilir. Bununla birlikte en azından Rusya'nın tavrı dikkate alındığında bunun Yemen örneğinde gerçekleşmesi mümkün görünmemektedir. Bu da BM Antlaşmasıyla oluşturulan kolektif Güvenlik sisteminin işlemediği durumlarda uluslararası hukukta başka yöntemlerin kullanılmasına neden olmaktadır. Bu yöntemlerin kullanılması uluslararası hukukun kuvvet kullanma kurallarının ihlal olasılığını artırmaktadır.

KAYNAKLAR

- ASLAN, İbrahim, “İstikrarsızlaştırılan Bir Ülkede Bölgesel ve Küresel Güç Mücadelesi”, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1, 2016, s. 17-48.
- BAŞEREN, Sertaç Hamdi, Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2003.
- BATIR, Kerem, “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Amerikan Müdahaleciliği ve Uluslararası Hukuk”, Yönetim Bilimleri Dergisi, 9 (1), 2011, s. 119-134.
- CİNGÖZ, Murat, Ortadoğu’da İran-Suudi Arabistan Mücadelesi ve Yemen Sorunu-Sosyal İnşacı Bir Analiz, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- CLEVELAND, William L., Modern Ortadoğu Tarihi, Çev. HARMANCI Mehmet, 1. Baskı, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2008.
- DEMİRCİ, Saadat Rüstemova, “Suriye Krizinde Davetle Müdahale Sorunu”, Ed. TAŞDEMİR Fatma, Suriye, Çatışma ve Uluslararası Hukuk, 2. Basım, Nobel Yayınları, Ankara, 2019, s. 117-152.
- DOST, Süleyman, “Suriye’deki Silahlı Çatışmalara Diğer Devletlerin Destek ve Müdahaleleri ile Uluslararası Hukuki Sonuçları”, SOBİDER Sosyal Bilimler Dergisi, 4 (12), 2017, s. 359-360, https://sobider.com/?mod=tammetin&makaleadi=&makaleurl=114593597_3542%20S%C3%BCleyman%20DOST.pdf&key=31339 (Erişim Tarihi: 01.01.2021).
- ERKİNER, Hakkı Hakan, Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu, 1. Baskı, XII Levha Yayınları, İstanbul, 2010.
- FEIERSTEIN, Gerald, Yemen: The 60 Year War, 2019, s. 1-32, <https://www.mei.edu/sites/default/files/201902/Yemen%20The%2060%20Year%20War.pdf> (Erişim Tarihi: 21.08.2020).
- FOX, Gregory H., “Intervention by Invitation”, Ed. WELLER, Marc, The Oxford Handbook of The Use of Force in International Law, Oxford University Press, 2015, s. 816-840.

GÜN, Mehmet Salih, "Yemen'de Arap Baharı", *Yasama Dergisi*, 22, 2012, s. 120-140.

HILL, Ginny/ SALISBURY Peter/ NORTHEEDGE Léonie/ KINNINMONT Jane, "Yemen: Corruption, Capital Flight and Global Drivers of Conflict", *Clatham House: The Royal Institute of International Affairs*, 2013, s. 1-57, https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Middle%20East/0913r_yemen.pdf (Erişim Tarihi: 27.08.2020).

KARAAHMETOĞLU, İsmail, *Uluslararası Hukukta Davetle Müdahale: Rusya'nın Suriye'ye Müdahalesi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018.

KURT, Veysel, "Devrimden' Askeri Müdahaleye Yemen", *Analiz*, 144, 2015, s. 7-24, <https://www.setav.org/devrimden-askeri-mudahaleye-yemen/> (Erişim Tarihi: 22.08.2020).

LIEBLIC, Eliav, "Intervention and Consent: Consensual Forcible Interventions in International Armed Conflicts as International Agreements", *Boston University International Law Journal*, 29 (337), 2011, s. 337-382, <https://www.bu.edu/ilj/files/2014/05/Lieblich-finalpdf.pdf> (Erişim Tarihi: 17.07.2020).

LUTSKIY, Borisoviç, *Arap Ülkelerinin Yakın Tarihi: 16. Yüzyıldan 20. Yüzyıla*, Çev. KESKİN Turan, 1. Baskı, Yordam Kitap, 2011.

NOLTE, George, "Intervention by Invitation", *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, s. 1-8, www.mpepil.com (Erişim Tarihi: 17.06.2020).

NUBERGER, Benjamin, "Military Strikes in Yemen in 2015: Intervention by Invitation and Self Defence in the Course of Yemen's Model Transitional Process", *Journal on the Use of Force and International Law*, 2016, s. 1-41.

PERISIC, Petra, "Intervention By Invitation –When Can Consent from a Host State Justify Foreign Military Intervention", *Russian Law Journal*, 46, 2019, s. 4-29.

RUYS, Tom/ FERRO Luca, "Weathering the Storm: Legality and Legal Implications of the Suudi Led Military Intervention in Yemen",

s. 1-33, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2685567 (Erişim Tarihi: 20.06.2020).

REÇBER, Sercan, *İnsancıl Müdahale ve Koruma Sorumluluğu*, 1. Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2016.

SHAW, Malcolm N., *Uluslararası Hukuk*, Çev. KAYA, İbrahim/ ACER, Yücel/ DEMİRTEPE, M. Turgut/ ŞİMŞEK, G. Engin, 1. Baskı, TÜBA, Ankara, 2018.

Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, Cilt: 4.

STENSLIE, Stig, "‘Decisive Storm’: Suudi Arabia Attack on the Houthis in Yemen", Noref: Norwegian Peace Building Research Centre, Expert Analysis, 2015, s. 1-3.

SWIETEK, Hubert, "The Yemen War: A Proxy War, or a Self Fulfilling Prophecy", *Pol. Q. Int'l Aff.*, 162, 2017, s. 38-54.

TAŞDEMİR, Fatma, *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*, USAK, Ankara, 2006.

TAŞDEMİR, Fatma, "Yemen İç Savaşına Suudi Arabistan Liderliğindeki Koalisyon Devletlerinin Askeri Müdahalesi ve Uluslararası Hukuk", Ed. PURTAŞ Fırat, *Uluslararası İlişkilere Tarihsel Bakış*, Prof.Dr. Refet Yinanç'a Armağan, 1. Basım Nobel Yayınları, 2019, s. 331-355.

TAŞDEMİR, Fatma, "Suriye İç Savaşı'na Üçüncü Devletlerin Müdahalesi ve Uluslararası Hukuk", Suriye, *Çatışma ve Uluslararası Hukuk*, Ed. TAŞDEMİR, Fatma, 2. Basım, Nobel Yayınları, Ankara, 2019, s. 157-182.

TZIMAS, Themistoklis, *Legal Evaluation of the Saudi-Led Intervention in Yemen: Consensual Intervention in Cases of Contested Authority and Fragmented States*, *ZaöRV*, 2018, s. 1-41.

TUNÇ, Abdullah, *Uluslararası Hukukta Davetle Müdahale*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015.

TÜTÜNCÜ, Ayşe Nur, *İnsancıl Hukuka Giriş*, 2. Baskı, Beta Yayınevi, 2012, İstanbul.

WASEEM, Ahmad Qureshi, "The Crisis in Yemen: Armed Conflict and International Law", *North Carolina Journal of International Law*, 45 (1), 2020, s. 227-268.

WIPMAN, David, "Treaty-Based Intervention: Who Can Say No?", *University of Chicago Law Review*, 62, 1995, s. 607-687, Coalition statement in letters to UN, dated 26 March 2015 (n 2) 5.

Charter of the Arab League, <http://arableague-us.org/wp/wp-content/uploads/2012/06/Charter%20of%20the%20Arab%20League.pdf> (Erişim Tarihi: 17.06.2020).

Definition of Aggression, The General Assembly, [https://undocs.org/en/A/RES/3314\(XXIX\)](https://undocs.org/en/A/RES/3314(XXIX)) (Erişim Tarihi: 17.07.2020).

International Committee of the Red Cross, Yemen in Focus, <https://www.icrc.org/en/where-we-work/middle-east/yemen> (Erişim Tarihi: 27.09.2020).

ICJ, Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua, (Nicaragua and United States of America), 27.05.1986, <https://www.icj-cij.org/files/case-related/70/070-19860627-JUD-01-00-EN.pdf> (Erişim Tarihi: 17.06.2020).

ICJ, Case Concerning Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo and Uganda), 19/12/2005, <https://www.icj-cij.org/files/case-related/116/116-20051219-JUD-01-00-EN.pdf> (Erişim Tarihi: 17.06.2020).

Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia, (Georgia Report), 2009, https://www.echr.coe.int/Documents/HUDOC_38263_08_Annexes_ENG.pdf (Erişim Tarihi: 20.07.2020).

Statement issued by the Kingdom of Saudi Arabia, the United Arab Emirates, the Kingdom of Bahrain, the State of Qatar and the State of Kuwait, https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3CF6E4FF96FF9%7D/s_2015_217.pdf (Erişim Tarihi: 17.06.2020).

S/PRST/2015/8, Statement by the President of the Security Council, <https://undocs.org/S/PRST/2015/8> (Erişim Tarihi: 17.06.2020).

S/RES/940, 31/07/1994, [https://undocs.org/S/RES/940\(1994\)](https://undocs.org/S/RES/940(1994)) (Erişim Tarihi: 17.06.2020).

S/RES/2014, 21/10/2011, [https://undocs.org/S/RES/2014\(2011\)](https://undocs.org/S/RES/2014(2011)) (Erişim Tarihi: 22.08.2020).

S/RES/2051, 12/06/2012, [https://undocs.org/S/RES/2051\(2012\)](https://undocs.org/S/RES/2051(2012)) (Erişim Tarihi: 20.08.2020).

S/RES/2140, 26/02/2014, [https://undocs.org/S/RES/2140\(2014\)](https://undocs.org/S/RES/2140(2014)) (Erişim Tarihi: 20.08.2020).

UNSC/RES/2201, 15.02.2015, [https://undocs.org/S/RES/2201%20\(2015\)](https://undocs.org/S/RES/2201%20(2015)) (Erişim Tarihi: 17.06.2020).

UNSC/RES/2216, 14.04.2020, [https://undocs.org/S/RES/2216\(2015\)](https://undocs.org/S/RES/2216(2015)) (Erişim Tarihi: 17.06.2020).

UNHCR The UN Refugee Agency: "About the Crisis in Yemen", <https://www.unrefugees.org/emergencies/yemen/> (Erişim Tarihi: 27.09.2020).